

**ХМЕЛЬНИЦЬКА ОБЛАСНА РАДА
ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА**

ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ

Кафедра публічного управління та адміністрування

БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

на тему: «Публічне управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану»

Виконав: студент 4 курсу за спеціальністю
281 Публічне управління та адміністрування
денної форми навчання

Андрій АПАНОВИЧ

Керівник: доктор наук з державного
управління, доцент

Микола МАЛАНЧІЙ

(науковий ступінь, вчене звання,
прізвище та ініціали)

Рецензент:

(прізвище та ініціали)

Хмельницький – 2023 рік

АНОТАЦІЯ

Апанович А.А. – Публічне управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану.-Рукопис

Бакалаврська робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування галузі знань 28 Публічне управління та адміністрування.

У бакалаврській роботі запропоновано розв'язання актуального наукового завдання, яке полягає в теоретичному обґрунтуванні й розробленні рекомендацій щодо удосконалення публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану.

Було проведено дослідження ЗЕД як економічного явища, що відображає систему економічних відносин між різними країнами, окремими регіонами та територіями. Були визначені характеристики ЗЕД залежно від типів, форм і видів, а також були розкриті основні її функції. Вчені розглянули різні погляди на сутність економічної категорії ЗЕД регіону і виявили її особливості. Було встановлено, що результативність ЗЕД регіону залежить від його потенціалу експорту.

Загалом була відзначена позитивна тенденція зміни обсягів зовнішньої торгівлі протягом вивченого періоду. Однак було констатовано, що сальдо зовнішньої торгівлі залишається від'ємним, що свідчить про імпортозалежність країни. Китай та країни Європейського союзу є найвагомішими торговельними партнерами України. З точки зору товарних груп, найбільший обсяг експорту України становлять продовольчі товари та чорні й кольорові метали та вироби з них.

Ключові слова: зовнішньоекономічна діяльність, зовнішня політика, публічне управління зовнішньоекономічною діяльністю, воєнний стан.

ANNOTATION

A.A. Apanovych - Public management of foreign economic activity under martial law. -Manuscript

Bachelor's thesis for obtaining a bachelor's degree in the specialty 281 Public management and administration of the field of knowledge 28 Public management and administration.

The bachelor's thesis offers a solution to an actual scientific task, which consists in theoretical substantiation and development of recommendations for improving the public management of foreign economic activity in the conditions of martial law.

A study of foreign trade as an economic phenomenon reflecting the system of economic relations between different countries, individual regions and territories was conducted. The characteristics of ED depending on the types, forms and types were determined, and its main functions were also revealed. Scientists considered different views on the essence of the economic category of the economic zone of the region and identified its features. It was established that the effectiveness of the region's foreign trade depends on its export potential.

In general, a positive trend of changes in the volume of foreign trade was noted during the studied period. However, it was established that the balance of foreign trade remains negative, which indicates the country's import dependence. China and the countries of the European Union are the most important trading partners of Ukraine. From the point of view of product groups, the largest volume of exports of Ukraine is food products and ferrous and non-ferrous metals and their products.

Key words: foreign economic activity, foreign policy, public management of foreign economic activity, martial law.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ	9
1.1. Зміст, види та принципи зовнішньоекономічної діяльності	6
1.2. Зарубіжний досвід публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю	15
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	24
2.1. Загальна характеристика тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні та Хмельницькій області	24
2.2. Оцінка результативності публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю у Хмельницькій області в умовах воєнного стану	39
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	46
3.1. Стратегічне планування публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю Хмельницької області в умовах воєнного стану	46
3.2. Перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності України в умовах імплементації Угоди про асоціацію	49
ВИСНОВКИ	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	60

ВСТУП

Актуальність дослідження. Впровадження воєнного стану є складним і серйозним кроком, який держава може вжити в умовах загострення міжнародних конфліктів або зовнішнього вторгнення. Це стан, коли нормальні умови життя порушуються, діяльність державних органів підпорядковується воєнному керівництву, а основні сили спрямовуються на забезпечення безпеки та оборони країни. У таких умовах зовнішньоекономічна діяльність стає предметом особливої уваги та важливим фактором для виживання та розвитку країни. Публічне управління зовнішньоекономічною сферою грає вирішальну роль у забезпеченні стабільності економіки, збереженні торговельних зв'язків, захисті національних інтересів та міжнародної репутації країни.

Однак, умови воєнного стану вносять значні зміни в зовнішньоекономічну політику та практику держави. Воєнний стан може призвести до обмежень у торгівлі, введення санкцій, зміни умов експорту та імпорту, перерозподілу ринків та торговельних партнерів. Він також впливає на дипломатичні зусилля країни, міжнародну співпрацю та імідж на міжнародній арені.

Дослідження актуальності публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану має є важливим завданням, щоб розкрити особливості, виклики та можливості, з якими зіштовхнеться держава під час такого кризового періоду.

Публічне управління в умовах воєнного стану потребує ефективного координаційного механізму. Державні органи, військові структури, торговельні представництва та інші відповідні інституції повинні працювати у злагодженому режимі, щоб забезпечити максимальний захист національних інтересів та здійснювати ефективне управління зовнішньоекономічною діяльністю. Розробка та впровадження відповідних стратегій, планів та

механізмів стають необхідними завданнями для забезпечення оптимального використання ресурсів та досягнення поставлених цілей.

Воєнний стан нерідко супроводжується змінами в міжнародних відносинах та геополітичних конфліктах. У таких умовах публічне управління зовнішньоекономічною діяльністю повинно адаптуватися до нових умов та викликів. Наприклад, зміни в торговельних партнерах, санкції або обмеження у торгівлі можуть вимагати розробки альтернативних стратегій експорту та імпорту, пошуку нових ринків або перегляду договорів і угод.

Дослідження розвитку і регулювання зовнішньоекономічної діяльності зосереджені на роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених питанням державного регулювання. Деякі з авторів, які досліджували цю тему, включають М. Абрамса, О. Гребельника, Я. Єрмова, А. Кіреєва, Н. Колосовського, Н. Кузнецова, Ю. Макогона, А. Погорлецького, М. Портера, А. Румянцева, А. Філіпенка та інші. У своїх дослідженнях вони докладно розглядають розвиток зовнішньої торгівлі в країнах Європи, Азії й Америки, а також вплив держави на цей процес.

Таким чином, актуальність дослідження публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану полягає в необхідності розуміння особливостей, викликів та можливостей, які виникають під час такого кризового періоду. Це дозволить розробити ефективні стратегії та механізми управління для забезпечення стабільності економіки, захисту національних інтересів та збереження міжнародної позиції країни.

Мета дослідження полягає в обґрунтування теоретичних аспектів та розробці практичних рекомендацій щодо стратегічних орієнтирів публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану.

Реалізація поставленої мети передбачила необхідність розв'язання таких завдань дослідження:

1. Дослідити сутність зовнішньоекономічної діяльності на загальнодержавному та регіональному рівнях.
2. Проаналізувати зарубіжний досвід публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю.
3. Охарактеризувати тенденції розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні та Хмельницькій області.
4. Провести оцінку результативності публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю у Хмельницькій області в умовах воєнного стану.
5. Обґрунтувати завдання стратегічного планування публічного управління Хмельницької області в умовах воєнного стану.
6. Визначити перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності України в умовах імплементації Угоди про асоціацію.

Об'єкт дослідження – суспільні відносини, пов'язані з реалізацією публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю Хмельницької області.

Предмет дослідження – теоретичні та прикладні аспекти публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану.

Методи дослідження: аналіз та синтез (при визначенні понятійного апарату за темою дослідження), узагальнення (при дослідженні зарубіжного досвіду), логічний аналіз (під час розкриття сутності та особливостей зовнішньоекономічної діяльності); економіко-статистичний аналіз (для оцінки результативності публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю у Хмельницькій області в умовах воєнного стану).

Практична значущість: дослідження вирішує важливу проблему, яка виникає під час кризових ситуацій. Воєнний стан породжує багато викликів, пов'язаних з веденням міжнародної торгівлі, залученням іноземних інвестицій, забезпеченням економічної безпеки та здатності країни до функціонування в умовах воєнних загроз.

Інформаційною базою дослідження є публікації за темою дослідження, матеріали Державної служби статистики України, Міністерства розвитку громад та територій України, Національного банку України, Міністерства економіки України, Головного управління статистики у Хмельницькій області.

Обсяг та структура роботи. Бакалаврська робота має загальний обсяг 64 сторінок і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

1.1. Зміст, види та принципи зовнішньоекономічної діяльності

Зовнішньоекономічна діяльність (ЗЕД) відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку національної економіки. Жодна країна не може самостійно розвиватися своїми виробничими процесами та досягати економічного зростання без ефективного використання переваг міжнародного розподілу праці та сукупного науково-технічного потенціалу. Особливо це актуально в сучасних умовах, коли процеси міжнародної економічної інтеграції, транснаціоналізації, міжнародного поділу праці та глобалізації світового господарства набувають інтенсивного розвитку.

ЗЕД сприяє розвитку перспективних напрямків експортного потенціалу. Саме завдяки зовнішньоекономічній діяльності країна здатна вирішувати проблему нестачі енергоносіїв, новітнього устаткування та машин, передових технологій і деяких товарів народного споживання.

Законом України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (ст. 4) було внесено ясність щодо видів зовнішньоекономічної діяльності, які здійснюються суб'єктами цієї діяльності в Україні. Вони включають:

- експорт та імпорт товарів, капіталу і робочої сили;
- надання українськими суб'єктами ЗЕД послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності, включаючи виробничі, транспортно-експедиційні, страхові, консультаційні, маркетингові, експортні, посередницькі, брокерські, облікові, агентські, консигнаційні, управлінські, аудиторські, юридичні, туристичні та інші, які не заборонені законами України.

- Надання вищезазначених послуг суб'єктами ЗЕД України іноземним суб'єктам господарської діяльності.

- Наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інша співпраця з іноземними суб'єктами господарської діяльності, включаючи комерційне навчання та підготовку спеціалістів.
- Міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами у випадках, передбачених законами України.
- Кредитні та розрахункові операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності.
- Створення суб'єктами ЗЕД банківських, кредитних та страхових установ за межами України, а також створення іноземними суб'єктами господарської діяльності таких установ на території України відповідно до законів України.
- Спільна підприємницька діяльність між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності, включаючи створення спільних підприємств різних видів і форм, проведення спільних господарських операцій та спільне володіння майном як на території України, так і за її межами.
- Підприємницька діяльність на території України, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності з боку іноземних суб'єктів господарської діяльності, аналогічна діяльність суб'єктів ЗЕД за межами України.
- Організація та проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів, семінарів та інших подібних заходів на комерційній основі з участю суб'єктів ЗЕД.
- Оптова, консигнаційна та роздрібна торгівля на території України за іноземну валюту у передбачених законами України випадках.
- Товарообмінні (бартерні) операції та інша діяльність, заснована на формах зустрічної торгівлі між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності.
- Орендні, включаючи лізингові, операції між суб'єктами ЗЕД та іноземними суб'єктами господарської діяльності.

- Операції з придбання, продажу, обміну валюти на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку.
- Здійснення робіт на контрактній основі фізичними особами України з іноземними суб'єктами господарської діяльності як на території України, так і за її межами, а також робота іноземних фізичних осіб на контрактній оплатній основі з суб'єктами ЗЕД як на території України, так і за її межами.
- Інші види зовнішньоекономічної діяльності, які не є прямо і виключно забороненими законами України.

Зовнішня торгівля використовує майже всі форми ЗЕД. Наприклад, спільне науково-технічне співробітництво може мати форму спільного дослідження, результати якого патентуються і експортуються як послуга. Інноваційне співробітництво може реалізовуватися через кредитні угоди, міжнародний фінансовий лізинг або підприємства з іноземними інвестиціями. За класифікацією Європейської економічної комісії ООН, формами виробничої кооперації є надання ліцензій з оплатою продукцією, поставка виробничих ліній і заводів з оплатою продукцією, спільне виробництво на основі спеціалізації та створення спільного підприємства двох або більше іноземних партнерів.

В Україні одним із розвинених видів виробничої кооперації є франчайзинг. Ця форма передбачає, що компанія однієї країни дозволяє компанії або фірмі іншої країни виготовляти продукцію під її торговою маркою, надає технологію, комплектуючі та консультативну підтримку (детальніше описано в розділі 12).

Науково-технічне співробітництво проявляється через технологічний обмін, що передбачає обмін науково-технічними знаннями і виробничим досвідом між різними країнами. Ефективною формою такого співробітництва є передача технологій на основі ліцензійних угод.

На практиці підприємства, які займаються зовнішньою економічною діяльністю, часто починають з однієї форми, а згодом розширюють свою

діяльність на інші форми. Наприклад, спочатку може бути експорт певного товару, потім придбання ліцензії на виробництво нового товару і нарешті, створення спільного підприємства. Це сприяє зростанню обсягів зовнішньої торгівлі.

У всіх країнах зовнішньоекономічна діяльність виконує ряд функцій, які мають певні особливості в контексті України. Основними функціями ЗЕД є:

1. Сприяння вирівнюванню рівня економічного розвитку національного та світового. Ця функція допомагає знижувати рівень розбіжностей між економічним розвитком України та інших країн, сприяючи досягненню більш рівномірного розподілу економічних можливостей.

2. Виконання співставлення національних та світових витрат виробництва. ЗЕД України враховує витрати на виробництво товарів і послуг у контексті світового ринку, що дозволяє ефективніше планувати виробництво, ціноутворення та конкурентоспроможність національних підприємств.

3. Реалізація переваг міжнародного розподілу праці (МРП) та сприяння підвищенню ефективності національної економіки. ЗЕД в Україні враховує можливості для економічного співробітництва з іншими країнами, що сприяє оптимізації виробництва, залученню іноземних інвестицій, а також підвищенню конкурентоспроможності національних товарів на світовому ринку.

Зовнішньоекономічний комплекс країни є основою ЗЕД і складається з різноманітних економічних суб'єктів, що включають галузі, підгалузі, об'єднання, підприємства та організації. Ці суб'єкти здійснюють виробництво продукції (товарів і послуг) для експорту, або споживають імпортні товари і послуги, виконуючи різноманітні види та форми зовнішньоекономічної діяльності.

Територіально ЗЕД України представлена всіма регіонами.

Структурно ЗЕД включає суб'єкти господарювання та відповідну інфраструктуру, до якої можна віднести:

- інформаційно-консультативні структури;
- кредитно-банківські системи;
- страхові фірми;
- організовані товарні ринки;
- оптово-посередницькі фірми;
- транспортно-експедиторські служби.

Інфраструктура ЗЕД в Україні розвинута слабо не стільки по масштабах, скільки по якості обслуговування зовнішньоекономічної діяльності.

Структурною одиницею ЗЕД є зовнішньоекономічна операція. Зовнішньоекономічна операція (ЗЕО) - це комплекс заходів, які використовують суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності різних країн з метою здійснення і вдосконалення зовнішньої торгівлі [5].

Основні напрями зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) включають:

1. Міжнародна торгівля, яка охоплює експортно-імпортні операції, включаючи реекспорт та реімпорт, операції зустрічної торгівлі та торгові операції суперницького типу. Цей напрям ЗЕД включає купівлю та продаж товарів і послуг міжнародними суб'єктами господарської діяльності.

2. Міжнародний трансфер технологій, який включає укладання ліцензійних і франчайзингових угод, інжиніринг, реінжиніринг, консалтинг та інші форми передачі технологій між країнами. Цей напрям ЗЕД сприяє обміну знаннями та технологічними розробками між суб'єктами господарської діяльності.

3. Міжнародні інвестиції, які включають створення спільних підприємств з іноземним капіталом та інвестиції в межах вільних економічних зон. Цей напрям ЗЕД сприяє притоку іноземного капіталу, спільному підприємництву та співпраці між суб'єктами господарської діяльності з різних країн.

При здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, суб'єкти господарської діяльності України та іноземні суб'єкти керуються принципами, визначеними у Законі України "Про зовнішньоекономічну діяльність" (стаття 2).

- Принцип суверенітету народу України в зовнішньоекономічній діяльності базується на таких засадах:

- Виключне право народу України самостійно та незалежно здійснювати зовнішньоекономічну діяльність на своїй території, керуючись законами, що діють в Україні. Це означає, що народ України має право вирішувати свої економічні справи та здійснювати зовнішньоекономічні операції відповідно до своїх законодавчих норм.

- Обов'язок України невідхідно дотримуватися всіх укладених договорів та зобов'язань в галузі міжнародних економічних відносин. Це означає, що Україна зобов'язана виконувати умови, узгоджені в міжнародних угодах, які стосуються економічної сфери.

Принцип свободи зовнішньоекономічного підприємництва базується на наступних положеннях:

- Право суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності добровільно вступати в зовнішньоекономічні зв'язки. Це означає, що суб'єкти господарської діяльності мають право вирішувати, з ким укласти угоди та займатися зовнішньоекономічною діяльністю.

- Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають право здійснювати її у будь-яких формах, які не є прямо забороненими діючим законодавством України.

- Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають обов'язок дотримуватися встановленого законами України порядку при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

- Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності мають виключне право власності на всі результати, які вони отримують внаслідок зовнішньоекономічної діяльності.

Принцип юридичної рівності і недискримінації в зовнішньоекономічній діяльності передбачає:

– Рівність перед законом усіх суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, незалежно від форм власності, включаючи державу, при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності.

– Заборону будь-яких дій з боку держави, крім тих, які передбачені законодавством, що призводять до обмеження прав і дискримінації суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, а також іноземних суб'єктів господарської діяльності з урахуванням форм власності, місця розташування та інших ознак.

– Неприпустимість будь-якої обмежувальної діяльності з боку будь-яких суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Отже, зовнішньоекономічна діяльність відіграє надзвичайно важливу роль у розвитку національної економіки. Жодна країна не може самостійно розвиватися своєю виробничою процесом та досягати економічного зростання без ефективного використання переваг міжнародного розподілу праці та сукупного науково-технічного потенціалу

1.2. Зарубіжний досвід публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю

Дослідження розвитку і регулювання зовнішньоекономічної діяльності зосереджені на роботах вітчизняних та зарубіжних вчених, присвячених питанням державного регулювання. Деякі з авторів, які досліджували цю тему, включають М. Абрамса, О. Гребельника, Я. Єрмова, А. Кіреєва, Н. Колосовського, Н. Кузнецова, Ю. Макогона, А. Погорлецького, М. Портера, А. Румянцева, А. Філіпенка та інші. У своїх дослідженнях вони докладно розглядають розвиток зовнішньої торгівлі в країнах Європи, Азії й Америки, а також вплив держави на цей процес.

Для визначення шляхів удосконалення системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні в сучасних умовах, можна розглянути механізми державного управління зовнішньоекономічною діяльністю, що були впроваджені в останні роки у високорозвинутих країнах, що займають провідні позиції у світовій торгівлі, таких як Китай, Німеччина, США, Японія, Франція та Великобританія.

США, як лідер у світовій торгівлі товарами, не завжди займали цю позицію, як показують дослідження американських вчених. На протязі тривалого періоду США були економічно самодостатньою та "закритою" країною. Це пояснюється високим рівнем наявних природних ресурсів, зокрема енергетичних, а також наявністю добре структурованої економіки, яка задовольняла практично всі потреби внутрішнього ринку, що мав багато секторів. У цей період державна торговельна політика США була спрямована на обмеження імпорту готової продукції, одночасно надаючи значні пільги компаніям, які імпортували стратегічно важливі сировинні матеріали, такі як нафта та газ. Також проводилася політика помірною збільшення експорту [7, с. 137].

Однак для США серйозною проблемою є значне переважання імпорту над експортом (більше ніж в 1,5 раза). Основними джерелами незбалансованості зовнішніх зв'язків є торговельний дефіцит з Японією, країнами Західної Європи, новими індустріальними країнами та, останнім часом, з Китаєм. У зв'язку з цим американська адміністрація посилює заходи, спрямовані на стимулювання експорту. Була розроблена державна програма консультативної підтримки американських експортерів щодо особливостей окремих зарубіжних ринків. Також розпочато широкомасштабну кампанію з подолання бар'єрів для іноземних товарів на ринках Японії, Китаю та деяких нових індустріальних країн [5, с. 224].

Вразливим для міжнародної спільноти стало швидке зростання зовнішньоекономічних відносин Китаю, який в останній чверті XX століття продемонстрував надзвичайно високі темпи розвитку й наблизився до

найсильніших економічних держав [3, с. 522]. Китай зберігає позитивний торговельний баланс та майже повністю контролює ринок Східної Азії, активно розширюючись на ринки Східної Європи та Америки.

Ці досягнення стали наслідком відкритої зовнішньоекономічної політики, спрямованої на розширення економічних зв'язків з міжнародними партнерами, залучення іноземного капіталу в країну та створення спеціальних економічних зон і відкритих економічних регіонів. Іноземний капітал був інвестований у промисловість, що призвело до з'яви нових високотехнологічних галузей. Крім того, іноземний капітал зайняв провідні позиції в зовнішній торгівлі Китаю, і підприємства з іноземним капіталом здійснюють більшу частку торговельного обороту країни.

Зі вступом Китаю до СОТ (Світової організації торгівлі), зовнішньоекономічна політика країни стає ще більш ліберальною, що проявляється у зниженні тарифних і нетарифних обмежень та створенні сприятливого клімату для приваблення іноземних інвестицій. Благодаря наявності значного внутрішнього ринку та ліберальній інвестиційній політиці, Китай зайняв друге місце у світі (після США) за річним притоком іноземного капіталу в економіку країни.

Основними зовнішньоекономічними партнерами Німеччини є країни Європейського Союзу, США та Японія. Велика увага приділяється розширенню присутності німецьких фірм на ринках Південно-Східної Азії, Латинської Америки, півдня Африканського континенту, Східної і Центральної Європи. Важливим аспектом зовнішньоекономічної політики Німеччини є зміцнення Європейського Союзу, де Німеччина відіграє ключову роль як локомотив західноєвропейської інтеграції [4, с. 115].

Зовнішня торгівля є однією з найдинамічніших галузей німецької економіки, що служить стимулом для її економічного зростання і перетворила країну в одного з найважливіших світових експортерів та імпортерів. Розвитку німецького експорту сприяє розроблена система фінансування та страхування зовнішньоекономічної діяльності. Крім того,

для підтримки зовнішньоекономічної діяльності німецьким компаніям надається державна фінансова підтримка для їх участі в міжнародних виставках і ярмарках, що сприяє ініціюванню близько 20% від загального обсягу німецького експорту та розширенню мережі німецьких зовнішньоторговельних палат.

Висока конкурентоспроможність німецької промисловості на світових ринках досягається, насамперед, завдяки перевагам у якості та технічному рівні продукції, відмінному сервісу, точному дотриманню термінів поставок та іншим неціновим параметрам. Німеччина також відома як один з найбільших світових експортерів капіталу. Німецькі компанії займають третє місце у міжнародному рейтингу Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) за обсягом інвестицій за кордоном.

Офіційний дозвіл на експорт капіталу з Німеччини було введено у 1952 році. Проте спостерігається зворотна тенденція щодо прямих інвестицій. Останніми роками частка прямих капіталовкладень німецьких фірм за кордон становить від 25 до 35% від загального обсягу зарубіжних інвестицій, у той час як аналогічний показник для іноземних капіталовкладень в економіку Німеччини не перевищує 5%. Кредитні інститути та інвестиційні та страхові компанії є основними інвесторами з країни. Виробничий сектор зазнає найбільшої інвестиційної активності в галузі хімічної промисловості та автомобілебудування. Уряд Німеччини надає гарантії для прямих інвестицій німецьких компаній за кордоном, що допомагає зміцнити їх присутність на світовому ринку.

Німецька модель соціального ринкового господарства, сформована головним чином внаслідок реформ, проведених Л. Ерхардом наприкінці 1940-х та 1950-х років, поєднує ефективну конкурентну ринкову економіку зі сильною соціальною (перерозподільчою) політикою, що забезпечує реалізацію принципу соціальної справедливості.

Проте з самого початку концепція цієї моделі ґрунтується на ефективній конкуренції та запобіганні концентрації економічної влади, що

призводить до обмеження державного втручання. При цьому, необхідність такого втручання повинна зменшуватися, оскільки ефективний розвиток ринкової економіки сприяє зниженню соціальних проблем. У практиці ця початкова модель піддавалася впливу "глобального регулювання" та монетарного регулювання пропозиції. Деякі базові елементи, такі як тарифна автономія та система обов'язкового соціального страхування, істотно підірвали ефективність економіки. Криза моделі вимагає глибокої реформи, щоб повернутися на новому рівні до початкових принципів.

Японська практика регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) базується на широкій нормативно-правовій основі. Система законодавчого та адміністративно-правового регулювання включає ієрархічну піраміду, де вершиною є закон про валютний обмін і зовнішню торгівлю. Цей закон визначає загальну концепцію державного регулювання і має узагальнюючий характер. Він делегує повноваження детального регулювання ЗЕД підзаконним актам у різних сферах. За думкою японців, такий підхід дозволяє більш повно враховувати та адекватно реагувати на зміни в міжнародному законодавстві та нові аспекти розвитку національної економіки.

Крім того, законодавство також включає закони, що регулюють основні сфери ЗЕД, такі як експортно-імпорتنі операції, митно-тарифну сферу, обслуговування зовнішньої торгівлі (закони про експортну інспекцію, страхування зовнішньої торгівлі, надзвичайні заходи щодо розвитку імпорту та розширення прямих інвестицій в Японії, банки, страховий бізнес, цінні папери, біржі тощо), стандарти та технічні вимоги (закон про промислову стандартизацію та інші) і права інтелектуальної власності (закони про патенти, авторські права тощо). Митне регулювання ЗЕД тісно пов'язується із завданнями структурної переорієнтації економіки. Розв'язанню поставлених завдань сприяє широка диференціація ставок митного тарифу.

Один з важливих аспектів державної участі в зовнішньоекономічній діяльності полягає у забезпеченні інформаційної підтримки комерційних

операцій, збору та аналізу зарубіжної комерційної інформації. Прикладом такої державної організації є Японська організація сприяння розвитку зовнішньої торгівлі (ДЖЕТРО), яка була заснована у 1958 році. Ця організація є неприбутковою та повністю фінансується урядом.

ДЖЕТРО займається дослідженням світових товарних ринків, збором та аналізом маркетингової інформації, організацією виставок японських товарів за кордоном і торговельних виставок у Японії, а також проведенням рекламних та видавничих заходів. Організація має 79 представництв у 56 країнах світу. Завдяки широкій мережі закладів у різних країнах, ДЖЕТРО стала одним з найбільших джерел ділової інформації у світі. Їхня база даних містить значну кількість інформації, включаючи обширний перелік зарубіжних експортерів і японських імпортерів [4, с. 260].

У 2021 році Японія посідала четверте місце за обсягом міжнародної торгівлі, досягнувши показника в 1133 млрд доларів США, що становить 9% від загального світового обороту зовнішньої торгівлі.

Ви навели деякі відомості про торговельний стан Франції у 2009 році. Зазначено, що Франція мала значний обсяг експорту товарів (485 млрд доларів США), але також великий обсяг імпорту (560 млрд доларів США). Ви зазначили, що французький уряд підвищував митні збори для захисту вітчизняних виробників, що призводило до переважання імпорту товарів над експортом.

Також ви зазначили, що Франція відігравала роль світового кредитора і вивозила капітал у формі позик і цінних паперів. Зростання рівня відкритості французької економіки проявлялося в збільшенні експортної спрямованості провідних галузей промисловості, зокрема в обробній промисловості з домінуванням галузей електротехнічного і транспортного машинобудування.

Ці дані стосуються 2020 року і можуть не відображати поточний стан торговельної ситуації в Франції. Торговельні показники країн можуть змінюватися з часом внаслідок різних економічних та політичних факторів.

Французька модель державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) характеризується широким впливом держави на економіку. У порівнянні з іншими розвинутими країнами, ринкові регулятори в Франції традиційно менш впливові. Це наближає французьку господарську модель до південноєвропейських варіантів, де держава має значну роль у функціонуванні економіки і компенсує відносну слабкість національних підприємців. Соціально політичні сили з лівої частини політичного спектра також мають значний вплив.

У сучасний час роль держави в економіці Франції дуже сильна, а діяльність підприємств суворо регламентована. Це вказує на високий рівень державного контролю і регулювання.

Великобританія, яка традиційно грала провідну роль у світовій торгівлі, в 1940-х роках прийняла політику вільної торгівлі з елементами протекціонізму з метою збереження своєї економічної домінантності. Однак, такий режим торговельної політики негативно позначився на зовнішньоторговельних зв'язках країни. Зовнішньоторговельний баланс Великобританії був пасивним, що означає перевагу імпорту над експортом, але платіжний баланс за різними формами зовнішньоекономічних зв'язків був активним.

Сектор послуг постійно розвивається, а його значення у експорті Великобританії зростає. За останні роки міжнародний поділ праці призвів до того, що Великобританія почала імпортувати промислові товари в все більших обсягах, зокрема тих, які не вироблялися в країні. Хоча були прийняті активні заходи для збільшення обсягів експорту, темпи його зростання залишалися нижчими у порівнянні з іншими розвинутими країнами, що призвело до зменшення частки Великобританії у світовому експорті.

В сучасний час обробна промисловість стає все більш ваговою у структурі експорту Великобританії, або частка продукції машинобудування в експорті становить приблизно 40%. Одним з головних завдань

транснаціональних корпорацій країни є захоплення ринків збуту у країнах, що перебувають у стадії активного розвитку.

Італійська модель відповідає типовим особливостям соціально-економічної моделі південно-європейських країн Середземномор'я. Її характеризують наступні особливості: велика роль "сімейної" власності, яка супроводжується значним концентруванням капіталу у верхній ланці виробничої структури, при цьому його розподіл у нижньому базовому рівні є розпорошеним; пряма та активна участь держави в виробничому процесі, нерідко виходячи на рівень диригування; експортна спеціалізація у галузях середнього технологічного рівня, включаючи певні види послуг, наприклад, туризм, при цьому залишаючись у хронічному негативному сальдо обміну технологіями з країнами-лідерами.

У 2021 році зовнішньоторговельний оборот Італії становив 819 млрд доларів США, включаючи експорт на рівні 406 млрд доларів США та імпорт на рівні 413 млрд доларів США.

З метою ефективного регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) в Україні, варто звернути увагу на раціональні елементи державного регулювання, які успішно застосовуються в зарубіжних країнах. Проте, при впровадженні таких елементів необхідно враховувати актуальний стан економіки та національні особливості України. Важливо підвищити роль держави в організації та здійсненні ЗЕД, особливо в кризові, перехідні і стабілізаційні періоди.

Замість повернення до системи державної монополії на ЗЕД, слід зосередитися на посиленні організаційного і контрольного елементів. Державна участь у визначенні й реалізації цілей, пріоритетів та основних напрямів структурної політики повинна бути розширена і тісно пов'язана з зовнішньоекономічним регулюванням.

Важливо зміцнити законодавчу та нормативну базу державного регулювання ЗЕД в Україні. Необхідно адаптувати законодавство до форм зовнішньоекономічних зв'язків, які ще не мають належної регламентації.

Зміни та доповнення до важливих чинних законів, указів Президента та постанов Уряду можуть відіграти позитивну роль у цьому процесі.

Для ефективного функціонування зовнішньоторговельної діяльності в Україні на 2023 рік необхідно розвивати загальнодержавну систему інформаційного забезпечення. Це включає створення широкої мережі інформаційно-консультативних служб, що забезпечуватимуть доступ до актуальної інформації та консультаційних послуг щодо зовнішньоекономічних питань. Зокрема, розробка ефективних інформаційних систем, баз даних і онлайн-ресурсів сприятиме полегшенню доступу до інформації про зовнішні ринки, тарифи, правила торгівлі та інші важливі аспекти ЗЕД.

Зарубіжний досвід свідчить про значення посилення захисту внутрішнього ринку, що підтверджує необхідність ефективного регулювання та контролю у сфері ЗЕД. У цьому контексті в Україні було б корисним застосовувати широкий арсенал інструментів регулювання, які вже існують у цій сфері. При цьому, варто звернути увагу на позитивний досвід інших країн, де застосовуються різні підходи та інструменти для ефективного регулювання ЗЕД.

Таким чином, урахування актуальних тенденцій та зарубіжного досвіду, посилення ролі держави, розвиток законодавчого базису і інформаційного забезпечення сприятимуть успішному використанню раціональних елементів державного регулювання ЗЕД у 2023 році в Україні, враховуючи її економічний стан та особливості.

РОЗДІЛ 2

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В УКРАЇНІ ТА ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

2.1. Загальна характеристика тенденцій розвитку зовнішньоекономічної діяльності в Україні та Хмельницькій області

Відповідно до статистичного звіту Держстату, Міжнародна інвестиційна позиція (МІП) представляє собою вартість і структуру зовнішніх фінансових активів та зобов'язань країни на конкретний момент часу [15]. У складі МІП виділяються різні типи фінансових ресурсів, зокрема прямі іноземні інвестиції (ПІІ), портфельні інвестиції (ПІ) та інші інвестиції. Згідно з А.О. Задоем [16], інформаційна структура платіжного балансу та МІП мають спільні особливості, такі як побудова статистичних звітів за принципом подвійного запису та відображення міжнародних грошових потоків. Однак Міжнародний валютний фонд (МВФ) розглядає платіжний баланс як потоковий показник, а МІП – як показник запасу.

Враховуючи це, можна зазначити, що МІП є більш інформативним показником за спільних компонентів, наприклад, прямих іноземних інвестицій. За допомогою платіжного балансу можна визначити зміни в чистих прямих іноземних інвестиціях в країну та з країни протягом року [16]. Динаміку МІП наведено на рисунку 2.1.

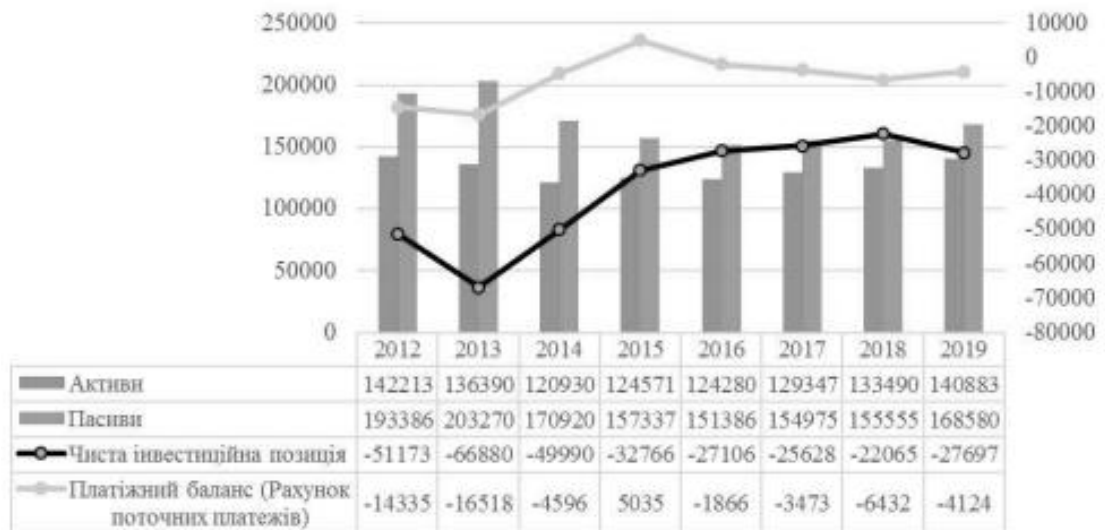

Рис.2.1. Міжнародна інвестиційна позиція України в період з 2012 по 2019рр., млн дол. США[18]

Зауважено зв'язок між платіжним балансом та чистою інвестиційною позицією на рисунку 2.1.

Давайте розглянемо особливості іноземного інвестування в Україну. Проведений аналіз структури прямих іноземних інвестицій (рис.2.2) в економіці України підтверджує, що країни Європейського Союзу є основним джерелом іноземних інвестицій (табл.2.1). Галузь, яка залишається найбільш пріоритетною для іноземних інвесторів, - це промисловість, її частка становить майже 33% від загального обсягу інвестицій в Україну. Також варто відмітити, що значні кошти спрямовані на оптову та роздрібну торгівлю, сферу інформації та телекомунікацій, а також на операції з нерухомим майном.

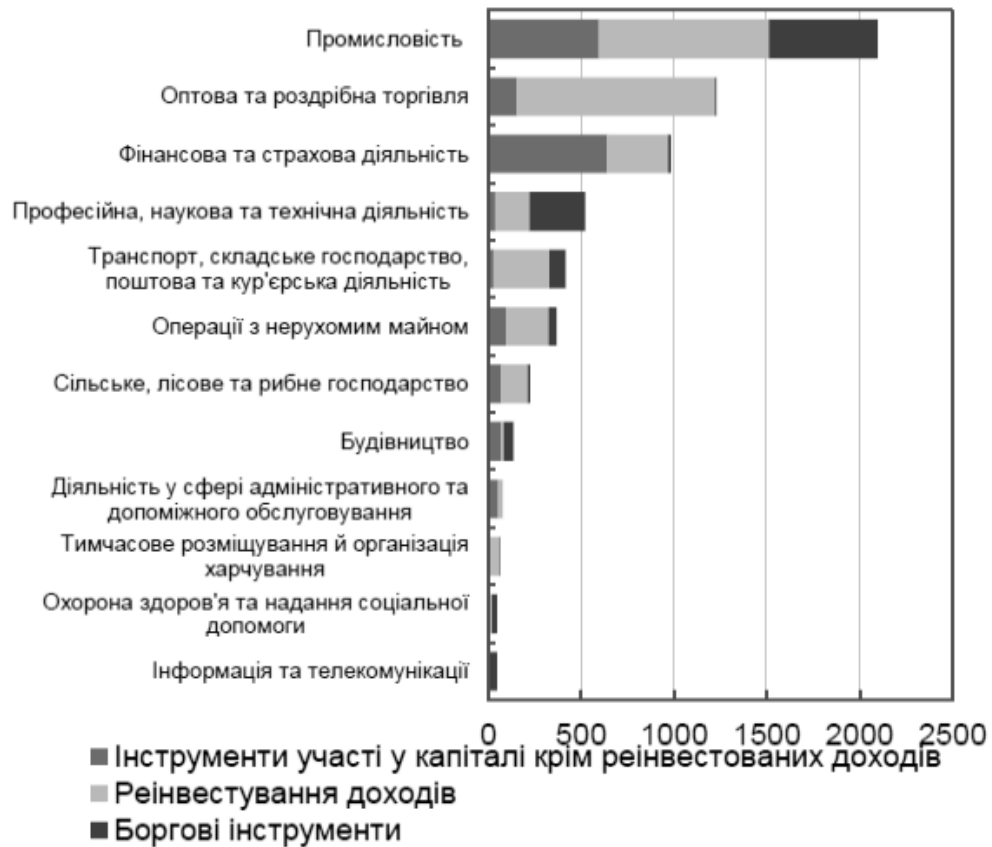

Рис. 2.2. Прямі іноземні інвестиції в Україні за 2020 р. за видами економічної діяльності, млн дол. США [18]

Список країн, що інвестували в українську економіку, наведено в табл. 2.1 із зазначенням частки країни від загального обсягу ПІІ.

Таблиця 2.1

Структура прямих іноземних інвестицій за країнами світу, %

Країна	Рік		
	2019	2020	2021
Австрія	4,3	3,5	3,5
Італія	1,1	0,6	0,7
Нідерланди	16,8	19,3	21,6
Німеччина	5,4	5	5,2
Польща	1,5	1,6	1,9
Англія	5,2	6,2	6,5
Франція	2,8	2	2,3
Швейцарія	2,5	4,6	4,7
Кіпр	33	28,1	29
США	1,7	1,9	1,6
Інші країни	19,1	24,6	21,2

У табл. 2.1[19] відображені зміни в географічній структурі країн-інвесторів протягом останніх 5 років. Кіпр продовжує залишатися провідним суб'єктом інвестування, і це можна пояснити його статусом офшорної зони та привабливими умовами оподаткування для бізнесу. Нідерланди показали покращення своєї позиції, збільшивши свою частку на 4,8 відсоткових пунктів порівняно з 2019 роком. Також Швейцарія збільшила свою частку на 2,2 відсоткових пунктів.

Маріо Блежер у своїй праці "Balance of Payments, Exchange Rates, and Competitiveness in Transition Economies" [19] розглядає три групи питань, пов'язаних з міжнародною торгівлею та фінансовою політикою країни. Перша група стосується проблеми вимірювання потоків товарів, капіталів та послуг. Друга група визначає фактори, що впливають на ці потоки і характеризуються певною інтенсивністю. Третя група стосується механізму регулювання цін, за допомогою якого країна здійснює торговельні операції на міжнародному ринку. Враховуючи ці аспекти, аналіз товарних груп, які мають найбільший попит в Україні і систематично імпортуються, є актуальним питанням, яке може вплинути на стратегію розвитку національної економіки та інвестиційної діяльності. Рисунок 4 демонструє товарну структуру імпорту України за 2020 рік, яка вказує на товарні позиції, які можуть стати "точками зростання" для України з позиції стратегічного розвитку національного господарства. Однак, важливо не забувати про галузі економіки, які виробляють товари з високою доданою вартістю та базуються на передових технологіях та інноваціях. Г.О. Харламова [20, с. 4] наголошує, що економічний розвиток країни в значній мірі залежить від міжнародних інвестиційних процесів, оскільки міжнародне інвестування входить до структури зовнішніх пріоритетів України.

Однією з ключових стратегічних методик України є приваблення іноземного капіталу до своєї економіки з подальшим спрямуванням його на досягнення національних інтересів держави. На жаль, історично склалося так, що іноземне інвестування в Україну в значній мірі відбувається за

моделлю слаборозвинених країн. Загальноприйняте сприйняття України як країни третього світу призводить до того, що Україна залишається переважно місцем для збуту, а не привабливим місцем для інвестицій з метою створення власного виробництва. Окрім заходів, спрямованих на реструктуризацію зовнішньоекономічної діяльності України, важливим фактором, що впливає на формування інвестиційного потенціалу та можливостей країни, є активність домогосподарств.

За словами В.В. Заяця [21], підвищення номінальних і реальних доходів населення та розвиток фінансових каналів є передумовою для зміцнення інвестиційних можливостей країни і перетворення інвестиційного потенціалу вітчизняних домогосподарств у реальні інвестиційні ресурси. У розвинутих ринкових економіках саме населення виступає активним стратегічним інвестором, зацікавленим у стимулюванні економічної діяльності своєї країни і збільшенні її прибутковості. Завдяки певній стабілізації економічного стану країни, зростанню ділової активності та створенню сприятливих умов доступу до фінансових ресурсів, відбувається збільшення інвестиційної активності домогосподарств. Оптимальною ситуацією в цьому контексті є розвиток сприятливого інвестиційного середовища, яке забезпечується зростанням доходів населення, підвищенням продуктивності праці та зростанням ВВП.

Основні джерела формування інвестиційного потенціалу України включають такі доходи: зайнятість за наймом у сфері матеріального виробництва, сфері послуг та управління; підприємницька діяльність; зайнятість в особистих господарствах; власність; міграційний капітал; залучені ресурси фінансових установ. Інвестиційні можливості країни мають диференційований характер, оскільки вони залежать від обсягу сукупних доходів, які припадають на кожного члена домогосподарства, а також від обсягів, динаміки та структури видатків [21].

Аналіз платіжного балансу як балансового рахунку міжнародних операцій та об'єкта державного регулювання базується на наступних

факторах: 1) нестабільність балансу впливає на динаміку валютного курсу та стан економіки, а також пов'язана з міграційним капіталом; 2) для вирівнювання платіжного балансу необхідно прийняти цілеспрямовані державні заходи; 3) глобалізаційні процеси суттєво впливають на зовнішньоекономічні зв'язки країн та інвестиційну діяльність, що, в свою чергу, відображається на стані платіжного балансу та системі державного регулювання.

Серед методів регулювання платіжного балансу можна виділити такі заходи: дефляційна політика, девальвація, валютні обмеження, фінансова та грошово-кредитна політика, спеціальні заходи державного розвитку. Державне регулювання платіжного балансу включає комплекс економічних заходів, зокрема валютних, фінансових, грошово-кредитних, спрямованих на формування основних статей платіжного балансу країни.

На нашу думку, державі доцільно сфокусуватися на методах регулювання платіжного балансу країни шляхом стимулювання експорту та виробництва якісної вітчизняної продукції, яка могла б гідно конкурувати на світових ринках. Також важливо намагатися впливати на рівень імпортової продукції, яка займає провідні позиції в товарній структурі зовнішньоекономічної діяльності України.

Прямі інвестиції є найбільш важливою формою вивезення довгострокового капіталу і мають значний вплив на платіжний баланс. Ці інвестиції сприяють розвитку міжнародного виробництва, що інтегрує національні економіки в світове господарство на більш глибокому рівні, ніж просто торгівля. Основними отримувачами інвестицій з України є підприємства, що діють у секторах, таких як нерухомість, найм та послуги для юридичних осіб, транспорт і зв'язок, фінансова діяльність, оптова торгівля і посередництво, державне управління [12]. Проте рівень повернення прибутку залишається відносно низьким. Тому важливим є вдосконалення контролю за експортом капіталу і поверненням валютних коштів, щоб створити умови для легальних іноземних інвестицій у створення

зарубіжних збутових та сервісних мереж. Україна може ефективно інтегруватися на міжнародні інвестиційні ринки через власні транснаціональні структури, такі як ресурсно-технологічні, техніко-технологічні (літакобудування, аерокосмічна галузь, суднобудування) і транспортно-інфраструктурні [20].

Отже, після проведення аналізу сучасних тенденцій у зовнішньоекономічній діяльності України, включаючи інвестиційну діяльність, можна зробити висновок, що Україна активно бере участь у глобальних інвестиційних процесах. Для зміни негативної тенденції до торговельного дефіциту, на нашу думку, ключовим аспектом є активний розвиток експортної діяльності країни, заміщення імпорту товарів та розвиток галузей, що спеціалізуються на виробництві товарів з високою доданою вартістю. Тому заходи, прийняті державою для регулювання розвитку інвестиційних можливостей України, повинні бути спрямовані на: 1) аналіз існуючої економіки з урахуванням зовнішньоекономічної діяльності країни; 2) заміщення імпорту; 3) розвиток внутрішнього ринку; 4) розширення експорту.

Оскільки результати державної інвестиційної політики мають важливе значення для формування платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції країни, необхідно враховувати процеси інвестування як у державному, так і в приватному секторах. Це передбачає увагу до участі України в інвестиційній діяльності в інших країнах, підвищення рівня конкурентоспроможності національної економіки та інтеграцію в світову систему.

На підставі результатів минулорічного торгового сальдо, пропонується включити до стратегічного плану державної інвестиційної політики не лише галузі, що є пріоритетними для розвитку, але й звернути увагу на виробництво палива, мінеральних продуктів, ядерних реакторів, котлів та машин, електричних машин, засобів наземного транспорту та полімерних матеріалів. Імпорт цих товарних позицій суттєво вплинув на торгове сальдо

України. Розгляд питання про регіональну структуру привабливості іноземних інвестицій є також надзвичайно важливим, оскільки регіоналізація інвестиційної діяльності повинна ґрунтуватися на загальнонаціональному підході, а не на міжрегіональній конкуренції за іноземних інвесторів.

Хмельницька область відрізняється від інших регіонів України тим, що не має значних запасів корисних копалин. Проте, наявні корисні копалини мають велике значення для розвитку будівельної промисловості. Хмельницька область є одним з найбагатших регіонів України щодо різноманітності та обсягів мінеральних вод, які мають високу цінність для бальнеологічного лікування. Це створює передумови для розвитку системи закладів для лікування та оздоровлення.

Економіка області має виразно виражений сільськогосподарський характер. На території області знаходиться близько 2000 мільйонів гектарів сільськогосподарських угідь, більшість з яких є чорноземами. Тому аграрний сектор, який включає сільське господарство та харчову і переробну промисловість, є добре розвиненим в області. Понад 300 тисяч особистих селянських господарств та 1500 господарюючих суб'єктів, включаючи більше 1000 фермерських господарств, займаються сільськогосподарською діяльністю. Наявний потенціал ресурсів сільського господарства створює перспективи для розвитку харчової промисловості. Тому в області спостерігається високий рівень розвитку галузі виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів.

Також, у Хмельницькій області існують значні можливості для виробництва промислової продукції. На її території діє понад 1000 промислових підприємств, які забезпечують зайнятість четвертої частини робочої сили в області. Серед них варто відзначити видатних виробників окремих продуктових груп в Україні. Наприклад, ПАТ "Подільський цемент" – один з найбільших виробників цементу в Європі, ПАТ "Укрелектроапарат" – один з провідних виробників трансформаторної продукції в Україні, та ДП

"Новатор" – виробник радіоелектронного навігаційного обладнання для побутових споживачів та авіаційної галузі.

Також на території області знаходиться Хмельницька атомна електрична станція, яка є підприємством, що виробляє електроенергію. Це підприємство є частиною ДП "НАЕК «Енергоатом»". Тому виробництво електроенергії становить четверту частину загального обсягу промислової продукції в області. Крім того, область має достатні запаси лісових ресурсів, які є сировиною для численних виробництв і становлять основу для розвитку галузей промисловості, таких як добувна промисловість та деревообробка, а також виробництво неметалевої мінеральної продукції.

Отже, Хмельницька область має достатні ресурси для здійснення зовнішньоекономічної діяльності. З цієї причини, розглянемо результати аналізу Хмельницької області. Відповідний аналіз наведена в таблиці 2.2.

При дослідженні результатів аналізу, можна зробити висновок, що перспективи розвитку зовнішньоекономічної діяльності в області полягають у здатності збільшити обсяги виробництва та експорту сільськогосподарської продукції. Це може допомогти вирішити глобальну проблему голоду, з якою стикаються країни Африки та Азії, особливо в 2022 році. Розвиток транспортної та логістичної інфраструктури області, зокрема будівництво нових транспортних коридорів через Хмельницьку область, сприятиме цьому процесу.

Таблиця 2.2

аналіз Хмельницької області в контексті провадження ЗЕД

Сильні сторони	Слабкі сторони
<p>Вигідне географічне розташування області.</p> <p>Наявність добре розгалужених транспортних шляхів.</p> <p>Відносна близькість до кордонів з країнами ЄС.</p> <p>Наявність унікальних природних ресурсів, корисних копалин та мінеральних вод.</p> <p>Наявність великої кількості посівних площ, більша частина з яких є родючими чорноземами.</p>	<p>Поганий експлуатаційний стан автомобільних доріг.</p> <p>Значне фізичне зношення основних виробничих засобів</p> <p>Недостатній рівень залученості іноземних інвестицій в економіку області.</p> <p>Низька інноваційна активність промислових підприємств.</p> <p>Низький рівень переробки сільськогосподарської продукції.</p> <p>Недостатня кількість овочесховищ для</p>

Розвинена швейна галузь, що створює передумови експорту продукції з еко-тканин.	зберігання продукції рослинництва
Можливості	Загрози
<p>Розвиток транспортно-логістичного потенціалу області за рахунок будівництва транспортних коридорів з Балтійського до Чорного моря, з країн Східної Європи до країн Азії через Хмельницьку область</p> <p>Відновлення та розвиток Хмельницького аеропорту.</p> <p>Зростання світового попиту на продовольство, що сприятиме зростанню обсягів торгівлі продовольством з іноземними партнерами.</p> <p>Розвиток області як логістичного хабу західного регіону України</p> <p>Поліпшення бізнес-клімату в Україні.</p> <p>Наявність переміщених із зони воєнних дій підприємств, що посилює промисловий потенціал регіону.</p> <p>Створення індустріальних парків «Хмельницький» та «Славута».</p>	<p>Економічна нестабільність в країні, викликана розв'язаною росією війною.</p> <p>Руйнування російськими агресорами енергетичної інфраструктури області.</p> <p>Виникнення кризових явищ у світовій економіці, викликаних з одного боку наслідками пандемії Covid-19, з іншого – російською агресією.</p> <p>Відтік внаслідок російської агресії працездатного населення та молоді області за кордон.</p> <p>Блокування морських шляхів України, руйнування транспортної та логістичної структури, що ускладнює експорт продукції.</p> <p>Деградація посівних земель області внаслідок збільшення посівних площ технічних культур.</p> <p>Зростання цін на енергоносії.</p>

[Складено автором].

Побудова технологічної інфраструктури, такої як мережа індустріальних парків, сприятиме розвитку інноваційно-технологічних підприємств, зокрема в швейній галузі, яка вже має високий рівень розвитку у Хмельницькій області. Це також сприятиме залученню іноземних інвестицій у цей сектор. Наявність переселених з зони бойових дій підприємств підсилює промисловий потенціал області.

Проте, серед основних ризиків варто зазначити наступне. Війна, спровокована Росією, призвела до природного та міграційного зменшення населення області, що негативно впливає на доступність робочої сили та можливості поповнення резервів. Бойові дії на території України призвели до відтоку іноземного капіталу та значного зменшення іноземних інвестицій, в тому числі й в Хмельницькій області. Руйнування енергетичної інфраструктури області негативно впливає на виробництво. Різке зростання цін на енергоресурси призводить до збільшення собівартості продукції, що суттєво обмежує експортні можливості області. Руйнування транспортної та

логістичної інфраструктури України ускладнює проведення експортно-імпортних операцій, включаючи підприємства області.

Хмельницька область має значні можливості для розвитку зовнішньоекономічних зв'язків. Її вигідне економіко-географічне розташування, наявні ресурси, виробничий потенціал і перспективи розвитку створюють передумови для ефективної зовнішньоекономічної діяльності.

Для оцінки показників зовнішньоекономічної діяльності Хмельницької області розглянемо дані з Головного управління статистики Хмельницької області [22], використовуючи той самий період, що й у попередньому параграфі. Порівняємо значення показників області з показниками інших регіонів. Згідно зі Стратегією розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки [23, с. 23], область відноситься до четвертого типу регіонів за рівнем урбанізації та системою розселення. Це невеликі, дещо урбанізовані агропромислові регіони з низьким рівнем розвитку. Тому для порівняння розвитку області варто звернутися до регіонів подібного типу, таких як Житомирська, Черкаська, Волинська, Закарпатська, Рівненська, Івано-Франківська, Тернопільська та Чернівецька області.

Аналіз показників експорту та імпорту свідчить про зростання їх частки в загальному обсязі зовнішньої торгівлі Хмельницької області протягом досліджуваного періоду, хоча вони залишалися на низькому рівні. Частка експорту коливалась від 0,9% до 1,2%, а частка імпорту була меншою і змінювалась в межах від 0,7% до 0,8%. Також варто відзначити загальне зростання обсягів експорту та імпорту в абсолютному вимірі, що призвело до збільшення їх темпів росту на понад 100%. Винятком є значення показника імпорту у 2020 році, що було обумовлено карантинними обмеженнями через пандемію Covid-19.

Результати свідчать про зростання обсягів зовнішньої торгівлі Хмельницької області протягом досліджуваного періоду. При цьому обсяги експорту перевищують обсяги імпорту, що призвело до позитивного сальдо зовнішньої торгівлі. Значення сальдо загалом мало тенденцію до зростання.

Однак показник покриття імпорту експортом зменшувався протягом досліджуваного періоду. Це свідчить про те, що темпи зростання імпорту перевищують темпи зростання експорту, що є негативним явищем, оскільки область стає більш залежною від імпорту. Найвище значення показника покриття мало місце у 2021 році. Графічна динаміка показників зовнішньої торгівлі Хмельницької області відображена на рисунку 2.3.

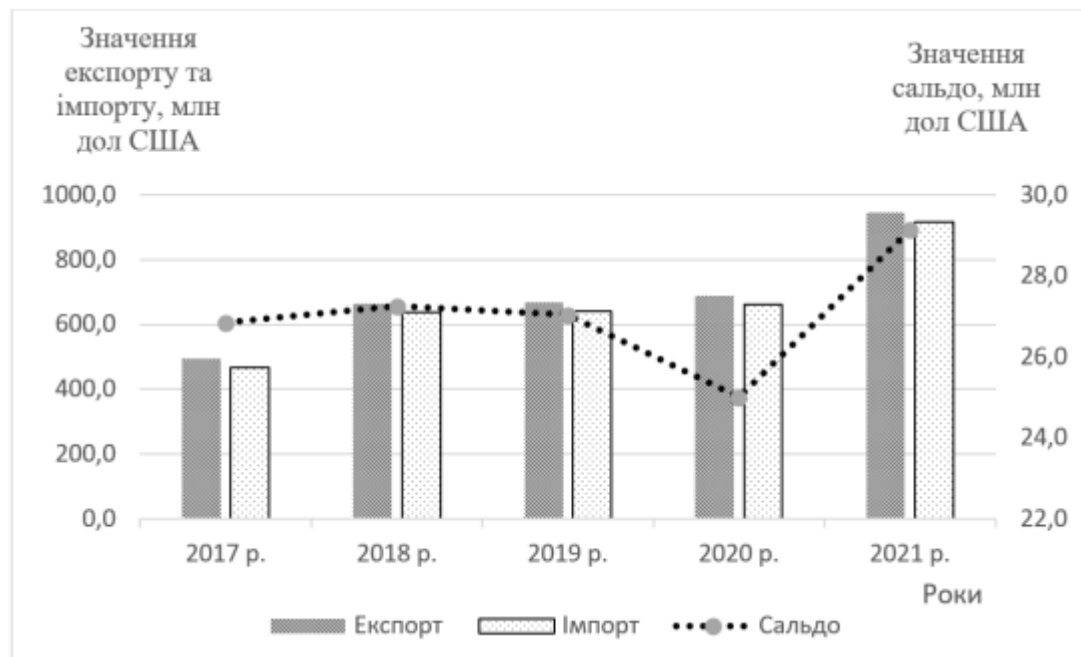

Рисунок 2.3. Динаміка показників зовнішньої торгівлі Хмельницької області

[Складено автором]

Хмельницька область займає нижню позицію серед аналізованих регіонів, що свідчить про обмежену реалізацію можливостей зовнішньої торгівлі.

Підприємства Хмельницької області поступово збільшували обсяги експорту до країн Європи, зокрема до країн Європейського Союзу, де частка експорту становить половину від загального обсягу. Це свідчить про стрімкий шлях України в напрямку інтеграції до європейської спільноти. Також відбувається зростання експорту до азійських країн, які становлять приблизно 90% від загального обсягу експорту. Країни Африки мають частку

8% від загального обсягу експорту, тоді як країни американського континенту та Австралії складають менше 2%.

Найбільша частина імпорту в Хмельницьку область походить з країн Європи та Азії, що становить близько 95% від загального обсягу. Країни інших континентів разом складають лише п'ять відсотків від загального обсягу імпорту. Графічне зображення структури географії імпорту Хмельницької області у 2021 році наведено на рисунку 2.4.

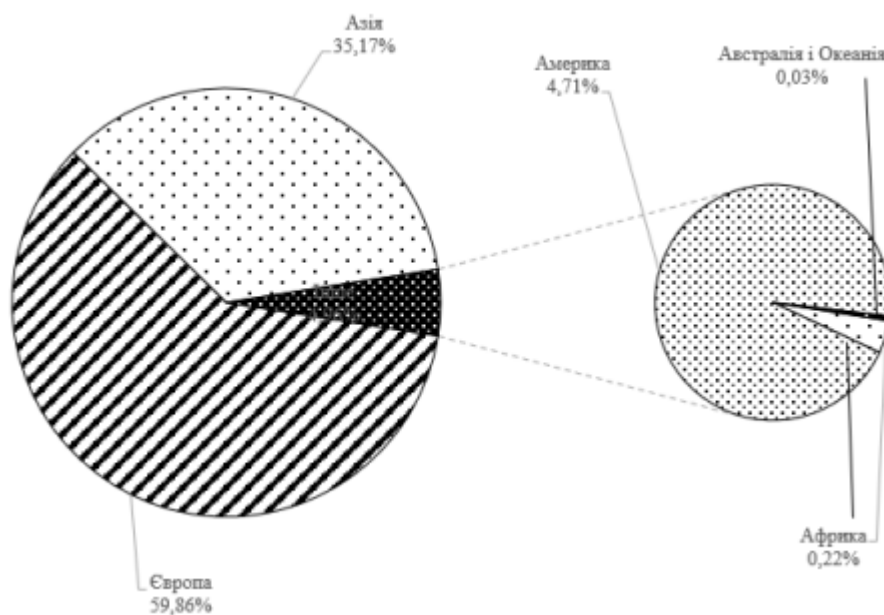

Рисунок 2.4. Структура географії імпорту Хмельницької області у 2021 році

[Складено автором]

Протягом періоду з 2017 по 2021 рік кількість міжнародних партнерів зростала одночасно зі збільшенням обсягів зовнішньоторговельних операцій. На сьогоднішній день зовнішньоторговельні операції з товарами здійснюються з понад 130 країн-партнерів з усього світу. Серед найбільших експортерів значну роль відіграють Польща, Німеччина, Китай, Єгипет, Нідерланди, Туреччина та Бельгія.

Основні типи товарної структури експорту включають такі продукти:

- Сільське господарство: зернові культури, насіння та плоди олійних рослин, молоко та молочні продукти, яйця птиці, натуральний мед.

- Продукція легкої промисловості: текстильні матеріали та текстильні вироби.
- Цукор і кондитерські вироби на основі цукру.
- Електричні машини.
- Пластмаси та полімерні матеріали.
- Меблі.

Ці продукти становлять основу експортної структури Хмельницької області.

Найбільшими країнами-отримувачами експортованих товарів є Єгипет, Індонезія, Туреччина та Молдова. Щодо країн Європейського Союзу, найважливіші постачання товарів здійснювалися з Німеччини, Польщі, Італії та Бельгії.

Варто відзначити поступове зростання експорту до Польщі та Китаю, для яких характерні найвищі темпи зростання. Також відбулося збільшення експорту до Німеччини, Індонезії, Бельгії та Нідерландів. Проте обсяги експорту до Туреччини, Єгипту та Іспанії дещо зменшилися. Важливо зазначити, що серед найбільших експортерів половина є країнами-членами Європейського Союзу.

Серед провідних підприємств-експортерів варто виділити ТОВ "Преттль-Кабель Україна" (м. Кам'янець-Подільський), ТОВ "Суффле Агро Україна" (Славутський район), ТОВ "Торгова компанія "ВІТАГРО" (Волочиський район), ПАТ "Укрелектроапарат" (м. Хмельницький) та ТОВ "Сіріус Екстружен" (м. Хмельницький). Вони відіграють ключову роль у здійсненні експортних операцій з Хмельницької області.

Хмельницька область в Україні є одним з найбільших виробників швейної продукції, але рівень експорту є низьким. Це пояснюється тим, що на території області діють кілька тисяч цехів, які не мають офіційної реєстрації свого бізнесу і спрямовані на виробництво продукції для внутрішнього ринку. Проте цей сектор має значний потенціал для експорту, оскільки в підприємствах впроваджується смарт-спеціалізація в

текстильному та швейному виробництві, є досвідчені кадри, а їхні товари є конкурентоспроможними. Крім того, створені умови для виробничої кооперації та кластеризації, що сприяє розвитку сектору та можливості створення нових робочих місць, включаючи сільські райони.

Основні товарні групи, які становлять основу імпорту, включають машини, обладнання, пластмаси, полімерні матеріали та транспортні засоби, а також хімічну продукцію.

Серед підприємств Хмельницької області, які найбільше імпортували товарну продукцію, можна виділити ТОВ "Сіріус Екструджен" у м. Хмельницькому, ПАТ "Gerebit ceramic production" у м. Славути, ТОВ "ПреттльКабель Україна" у м. Кам'янець-Подільському, ПАТ "Подільський цемент" у м. Кам'янець-Подільському, ТОВ "Inter Cars Ukraine" у м. Хмельницькому та ТОВ "Т-Стиль" у м. Хмельницькому.

Серед найвагоміших інвесторів слід відзначити Кіпр, Нідерланди, Велику Британію, Польщу, Францію та Німеччину. Більшість з них є країнами Європейського союзу. Загалом, частка ЄС у загальному обсязі інвестицій з 2017 по 2021 рік становить 85,6%.

Отже, основними проблемами та/або тенденціями розвитку ЗЕД у Хмельницькій області в умовах війни є:

Основними проблемами та тенденціями розвитку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) у Хмельницькій області можуть бути наступні:

- Недостатня розвиненість інфраструктури: Хмельницька область може стикатися з проблемами розвитку транспортних мереж, комунікаційної інфраструктури та логістичних систем, що може ускладнювати зовнішньоекономічну діяльність.

Недостатня доступність до морських та повітряних портів може обмежувати можливість експорту та імпорту товарів.

- **Нерозвинена мережа міжнародних партнерів:** Для розвитку ЗЕД важливо взаємодія з партнерами з-за кордону. У разі Хмельницької області може бути відсутня достатня кількість міжнародних контрагентів та бізнес-зв'язків, що ускладнює пошукові ринків та можливостей для зовнішньої торгівлі.

Тенденції розвитку ЗЕД у Хмельницькій області можуть бути:

- **Диверсифікація експортної географії:** Зі зменшенням ризиків розміщення та розширенням ринків компанії з Хмельницької області можуть шукати нові напрямки експорту, спрямовуючи свої товари в інші регіони світу.

- **Розвиток інноваційних галузей:** сприятливі умови для розвитку інновацій та високотехнологічних галузей можуть стати драйверами зростання ЗЕД в області. Розробка нових продуктів та послуг, що мають конкурентні переваги на міжнародному ринку, може стимулювати зростання експорту.

- **Партнерство з міжнародними організаціями та інвесторами:** Встановлення партнерських відносин з міжнародними організаціями, такими як Європейський Союз, та залучення іноземних інвесторів може сприяти розвитку ЗЕД та залученню нових технологій та капіталу.

- **Розвиток міжрегіонального співробітництва:** Взаємодія з іншими регіонами та розвиток торгових зв'язків між областями України може стати фактором зростання зовнішньої економічної діяльності.

Створення спільних підприємств та реалізація спільних проектів можуть підвищити конкурентоспроможність регіону в міжнародному масштабі.

2.2. Оцінка результативності публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю у Хмельницькій області в умовах воєнного стану

Україна знаходиться в складних умовах, які пояснюються не лише воєнними подіями, але й пост-пандемічною нестабільністю. Вплив цих двох факторів на економіку країни є дуже негативним і навіть руйнівним, що можна підтвердити наступними аспектами:

- По-перше, спостерігаються процеси знищення виробництва та цілих секторів господарства.
- По-друге, маємо безпрецедентне сповільнення бізнес-активності, що унеможлиблює соціально-економічний розвиток та ускладнює відновлення рентабельності суб'єктів господарювання в нових умовах.
- По-третє, спостерігається значний відтік людського капіталу, що призводить до зниження продуктивності та якості праці. Це пов'язано з очевидними причинами, такими як погіршення умов для професійної діяльності, невизначеність та відсутність перспектив розвитку працівників, а також ускладнення доступу до навчання та підвищення кваліфікації через обмеженості, з якими зіткнулися роботодавці з фінансового, фізичного та ресурсно-матеріального погляду. Крім того, в умовах війни спостерігається динамічний ріст рівня смертності серед громадян.

Варто відзначити, що події, які відбуваються в Україні, мають глобальний характер, а не обмежений локальний вплив, що негативно впливає на динаміку, характер і прибутковість зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД). Сучасна торгівельна практика підтверджує, що інтернаціоналізація економічних систем є рушійним фактором, що сприяє зростанню економік окремих країн і глобального економічного простору в цілому, зокрема розширенню можливостей і зміцненню світової співтовариства. Чому саме ЗЕД та її регулювання отримують таку вагу в сучасному, прогресивному світі? Відповідь на це питання міститься у сутності ЗЕД: це процес включення економіки кожної країни до системи

світового господарства і, отже, до процесів міжнародного поділу праці та міжнародної кооперації. ЗЕД, як процес міжнародної взаємодії та переплетення національних економічних систем, є фактором, що сприяє ефективному розвитку кожної країни світу. Тому Україна, як держава з міцним потенціалом і амбітними планами щодо розвитку національної економічної системи, присвячує значну увагу процесам регулювання ЗЕД в умовах війни, з метою відновлення власної економіки, міжнародної бізнес-активності та досягнення високого рівня конкурентоспроможності на світовому ринку.

Регуляторні механізми і інструменти є основними засобами управління зовнішньоекономічною діяльністю (ЗЕД), але їх розробка неможлива без врахування динаміки експортно-імпоротної активності вітчизняних підприємств і ролі держави як самостійного учасника економічних відносин.

У глобальній кризовій ситуації зміцнення позицій національних виробників має пріоритетне значення, тому зменшення імпорту під час пандемії Covid-19 стало додатковим стимулом для вітчизняних підприємств. Збільшення автономії національних економік і обмеження міжнародної торгівлі має певний позитивний ефект на український ринок; глобальна криза сприяла створенню стимулів для підвищення ефективності підприємств, поліпшення якості товарів і послуг, що допомагає підприємствам отримати довіру та підтримку громадян щодо української продукції.

У контексті цих тенденцій стратегія регулювання зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) України, яка базується на збалансованому застосуванні інструментів для зниження імпортозалежності та стимулювання експортної активності, може стати ефективною для майбутніх періодів за умови всебічної підтримки з боку держави. Однак, війна повністю змінила умови для ЗЕД, і за результатами першого кварталу 2022 року ми спостерігаємо різке погіршення динаміки експортно-імпоротної активності в Україні: експорт товарів склав 14 100,7 млн доларів США або 102,9% порівняно з аналогічним періодом 2021 року, імпорту товарів - 14

132,3 млн доларів або 94,4% (рис. 2.5). Негативний зовнішньоекономічний баланс за результатами першого кварталу поточного року становив 31,6 млн доларів [24]. Торгівля послугами майже повністю ускладнена новими обставинами.

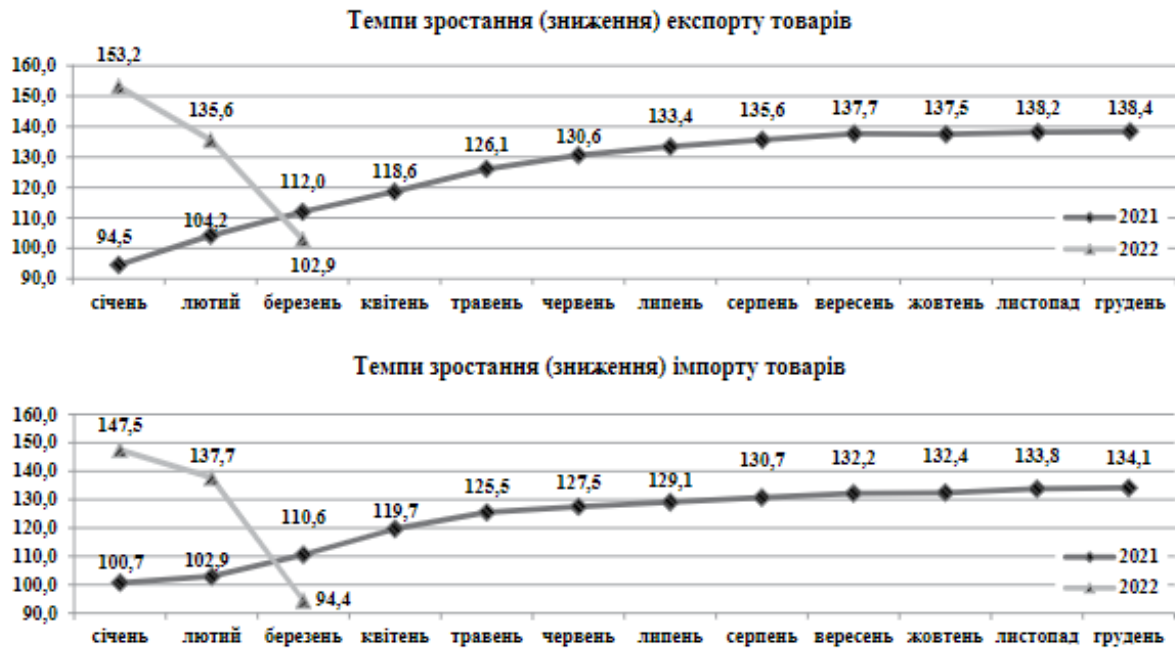

Рис. 2.5. Темпи зростання/зниження експорту, імпорту товарів в Україні у 2021 році та I кв. 2022 року (у % до відповідного періоду попереднього року, наростаючим підсумком)[21]

В умовах воєнного стану ринкові інструменти впливу на зовнішньоекономічну діяльність (ЗЕД) стають менш доцільними та ефективними, і основою регуляторного механізму стають правові важелі впливу. У 2015 році було прийнято Закон України "Про правовий режим воєнного стану" № 389-VIII (далі - Закон № 389) [25], який не містить прямих обмежень або заборон на експорт імпорту під час воєнного стану. Однак, законодавство приділяє значну увагу регулюванню торгівлі з державою-агресором або державою-окупантом. Основним інструментом для обмеження співпраці між державами, такими як Україна та Російська Федерація (яка є державою-агресором), є ембарго. Наприклад, стаття 9 Закону України "Про

зовнішньоекономічну діяльність" № 959-ХІІ від 16.04.1991 (далі - Закон про ЗЕД) [26] визначає, що Верховна Рада України є найвищим органом, який здійснює державне регулювання ЗЕД, і має широкий спектр повноважень в цій сфері, включаючи прийняття рішень щодо застосування заходів у відповідь на дискримінаційні або недружні дії інших держав шляхом встановлення повного або часткового ембарго на торгівлю, а також скасування найбільш сприятливого режиму чи пільгового спеціального режиму.

Крім того, згідно зі статтею 29 Закону України "Про зовнішньоекономічну діяльність", у випадку, якщо дискримінаційні або недружні дії стосовно України застосовуються державою, яку Верховна Рада України визнала державою-агресором або державою-окупантом, заходи у відповідь можуть бути застосовані Кабінетом Міністрів України (далі - КМУ) шляхом спрощеної процедури [26]. Схожі аспекти були враховані й у інших регуляторних документах, а обмежувальні заходи з боку Верховної Ради України щодо ввезення товарів з країни-агресора були закріплені у Податковому і Митному кодексах України.

24 лютого 2022 року Державна митна служба України оприлюднила інформацію про припинення роботи окремих митних пунктів пропуску на кордоні з Росією та Білоруссю, а ключові аспекти цього повідомлення були систематизовані й опубліковані у Розпорядженні КМУ № 188-р від 26.02.2022 [27]. Це розпорядження містить інформацію про офіційне тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та контрольні пункти (зокрема, тих, що знаходяться на кордоні з Росією та Білоруссю або в безпосередній близькості до районів активних бойових дій), що свідчить про фактичне припинення митного оформлення товарів з цих двох країн.

Умови воєнного стану можуть суттєво вплинути на зовнішньоекономічну діяльність будь-якого регіону, включаючи Хмельницьку область. Воєнний стан може призвести до обмежень в торгівлі,

переривання логістичних ланцюгів, зміни у законодавстві та політиці економічного розвитку, а також до зміни інвестиційного клімату.

У таких умовах публічне управління зовнішньоекономічною діяльністю може стикатись зі складнощами і викликами, що вимагають ефективного реагування. Результативність може оцінюватися за такими показниками, як забезпечення безпеки економічних об'єктів, збереження та розвиток зовнішньоекономічних зв'язків, залучення інвестицій, забезпечення стабільності економічного середовища тощо.

Крім того, результативність публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану може бути визначена й іншими факторами. Наприклад, ефективне сприяння експортним операціям та пошук нових ринків збуту, підтримка і розвиток імпорتنих ланок для забезпечення населення товарами першої необхідності, використання міжнародного співробітництва для залучення гуманітарної допомоги та фінансової підтримки.

У таких надзвичайних умовах важливою стає координація та співпраця між різними рівнями управління - від центральних органів до місцевих владних структур. Необхідно забезпечити швидкий та ефективний обмін інформацією, розробити та реалізувати стратегічні плани та заходи щодо збереження та розвитку зовнішньоекономічної діяльності в області.

Також важливо враховувати інтереси бізнес-спільноти та залучати їх до процесу прийняття рішень. Регулярний діалог з підприємцями, прослуховування їх потреб та проблем можуть сприяти ефективному управлінню зовнішньоекономічною діяльністю, навіть в умовах воєнного стану.

Необхідно також звернути увагу на забезпечення прозорості та акаунтабельності управлінських рішень. Механізми моніторингу та оцінки результатів діяльності публічних органів повинні бути належним чином налагоджені та використовуватись для вдосконалення управління та вирішення виявлених проблем.

В умовах воєнного стану важливо активно впроваджувати заходи щодо розблокування торговельних шляхів та забезпечення безперервного руху товарів і послуг. Це може включати сприяння транзитним маршрутам, встановлення особливих процедур для перетину кордону, забезпечення безпеки та захисту торговельних операцій.

Управління ризиками також стає важливим аспектом результативного публічного управління зовнішньоекономічною діяльністю в умовах воєнного стану. Врахування можливих загроз, аналіз їх впливу на економіку та вжиття заходів щодо їх пом'якшення можуть сприяти збереженню стабільності та функціонуванню зовнішньоекономічних зв'язків.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ У ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

3.1. Стратегічне планування публічного управління Хмельницької області в умовах воєнного стану

Стратегічне планування публічного управління Хмельницької області в умовах воєнного стану вимагає особливої уваги, комплексного підходу та розробки конкретних стратегій забезпечення безпеки, ефективного управління та захисту інтересів громадян.

Основними етапами стратегічного планування публічного управління Хмельницької області в умовах воєнного стану можуть бути наступні:

- **Аналіз загроз та визначення пріоритетів:**
Ураховуючи особливості воєнного стану, цей комплексний аналіз загроз, які ставляться перед областю. Це можуть бути загрози безпеці, гуманітарні проблеми, економічні виклики тощо. На основі цього аналізу приймаються переваги та стратегічні цілі, спрямовані на забезпечення безпеки, врегулювання конфлікту та мінімізацію негативних наслідків воєнного стану.
- **Розробка стратегії публічного управління:**
На основі встановлених пріоритетів та стратегічних цілей розробляється стратегія публічного управління, яка враховує особливості умов воєнного стану. Це може включати заходи щодо забезпечення безпеки громадян, ефективного використання ресурсів, розвитку економіки, забезпечення деяких соціальних послуг, зміцнення взаємодії із збройними силами та інші аспекти.
- **Планування та виконання:**
На основі стратегії розробляються конкретні плани та програми дій з урахуванням воєнного стану. Це може включати плани евакуації, встановлення штабів кризового управління, мобілізацію ресурсів,

забезпечення інфраструктури безпеки та населених пунктів, надання медичної допомоги тощо. Важливим аспектом є постійний моніторинг та оцінка ефективності виконання планів із внесенням коректив за необхідності.

- Залучення громадськості та партнерство: Умови воєнного стану потребують активної участі громадськості в процесі стратегічного планування. Розробка спільних рішень, консультації з громадськістю, партнерство з громадськими організаціями та міжнародними партнерами можуть забезпечити широку підтримку та ефективність стратегічних рішень.

- Система моніторингу та оцінки: Умови воєнного стану вимагають постійного контролю та оцінки. Розробка системи моніторингу та оцінки допомагає вчасно виявляти проблеми, аналізувати результати та коригувати стратегічні плани, залежні від змінних ресурсів.

Ці етапи можуть варіюватися залежно від конкретної ситуації та потреби Хмельницької області. Важливою складовою стратегічного планування в умовах воєнного стану є гнучкість та адаптивність до змін, швидке реагування на нові виклики та налагодження ефективного співробітництва з усіма зацікавленими сторонами для досягнення спільних цілей.

Додатковими аспектами стратегічного планування державного управління Хмельницької області в умовах воєнного стану можуть бути:

1. Кризове комунікування: Ефективне комунікування з громадськістю, використанням масової інформації та іншими зацікавленими сторонами є ключовим елементом в умовах воєнного стану. Необхідно розробити механізми швидкого та достовірного поширення інформації про порушення, заходи безпеки,

рекомендації для громадян та координацію дій із засобами масової інформації.

2. Гуманітарна допомога: Військовий стан може призвести до гуманітарних криз, таких як внутрішньо переміщені особи, постраждалі місцеві жителі, потребуючі у важливих ресурсах. Розробка планів та координація допомоги для задоволення гуманітарних потреб є важливою складовою стратегічного планування.

3. Забезпечення правопорядку та безпеки: Умови воєнного стану вимагають зосередження зусиль на забезпеченні правопорядку, захисту життя і майна громадян, боротьби зі злочинністю та забезпечення безпеки.

Необхідно розробити стратегію залучення правоохоронних органів, армії та інших сил безпеки для ефективного реагування на загрози та забезпечення безпеки населення.

4. Економічне відновлення та розвиток: Після завершення конфлікту аспектом стратегічного планування є економічне відновлення та розвиток області. Розробка програм відновлення інфраструктури, підтримка підприємництва, стимулювання економічного зростання та залучення інвестицій є джерелом складного стратегічного планування в умовах післявоєнного періоду. Необхідно розробити конкретні заходи для відновлення економіки, підтримки сільськогосподарства, розвитку туризму та інших галузей, які сприяють відродженню Хмельницької області після конфлікту.

5. Соціальний захист та реінтеграція: Важливою складовою стратегічного планування є забезпечення соціального захисту та реінтеграції постраждалих груп населення, включаючи ветеранів, внутрішньо переміщених осіб та постраждалих сім'ї. Можливо розробити програми та заходи для підтримки їх соціального та

економічного відродження, включаючи доступ до освіти, медичних послуг, житла та зайнятості.

б. Міжнародне співробітництво: В умовах воєнного стану аспектом стратегічного планування є залучення міжнародної підтримки та співробітництва. Розробка планів для співпраці з міжнародними організаціями, донорами та партнерами може забезпечити додаткові ресурси, експертну підтримку та технічну допомогу для реалізації стратегічних заходів.

Враховуючи особливості воєнного стану, стратегічне планування державного управління Хмельницької області має бути гнучким, швидким та адаптивним до змінних умов. Постійний моніторинг, оцінка результативності та корекція стратегій та планів забезпечує ефективне управління в умовах воєнного стану та досягнення поставлених цілей.

3.2. Перспективи реалізації зовнішньоекономічної діяльності України в умовах імплементації Угоди про асоціацію

Один з основних компонентів стратегії європейської інтеграції Європейського Союзу (ЄС) полягає у встановленні відношень між ЄС та відповідними регіонами як певної форми їх залучення до європейських структур. Цю форму співпраці називають єврорегіональною співпрацею. Україна також підтримувала єврорегіональні ініціативи на найвищому державному рівні, оскільки вони відігравали важливу політичну роль у реалізації євроінтеграційних цілей країни [41].

На основі досвіду країн Європейського Союзу пропонується розроблений механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) регіону в умовах єврорегіональної співпраці. Цей механізм розглядається у контексті реалізації Угоди про асоціацію з Європейським Співтовариством.

Механізм активізації ЗЕД регіонів України є складним багаторівневим утворенням та впорядкованим процесом взаємодії його елементів. Його

функціонування базується на цілях та інтересах всіх учасників ЗЕД, а також залежить від чіткого інформаційного та інтелектуального забезпечення та розвиненої інфраструктури для реалізації ЗЕД.

Ми розглядаємо удосконалення механізму активізації зовнішньоекономічної діяльності як стимулюючий фактор для посилення зовнішньоекономічних процесів в регіоні в контексті євроінтеграції. Розробка такого механізму повинна передбачати розвиток інфраструктури для здійснення зовнішньоекономічної діяльності, поліпшення комунікаційної та транспортної інфраструктури, а також розвиток єврорегіонального співробітництва.

Ми визначаємо механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону в умовах єврорегіональної співпраці як комплексний набір інструментів та методів економічного, адміністративного, організаційного та соціально-психологічного впливу на процес налагодження зовнішньоекономічних зв'язків шляхом різних форм єврорегіонального співробітництва. Цей механізм передбачає тісну взаємодію органів влади, представників територіальних громад та суб'єктів господарської діяльності з метою ефективного використання можливостей міжнародної співпраці для стимулювання соціально-економічного розвитку регіону та підвищення якості життя населення.

Зовнішній контур механізму активізації зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) регіону складається з різних суб'єктів, рівнів, ключових ланок та факторів зовнішнього середовища, які впливають на його функціонування.

Суб'єкти механізму активізації ЗЕД регіону відповідають за впровадження системи управління з активізації ЗЕД регіону в умовах єврорегіонального співробітництва. Ці суб'єкти можуть бути розділені на керівні та підпорядковані.

Керівні суб'єкти включають органи державної та місцевої влади, а також органи місцевого самоврядування, які займаються розробкою та реалізацією стратегій зовнішньоекономічної діяльності регіону.

Підпорядковані суб'єкти включають суб'єкти господарювання, які можуть бути фізичними або юридичними особами, що мають дозвіл на здійснення господарської діяльності на території певної країни згідно з її законодавством. Вони також включають структурні підрозділи суб'єктів господарської діяльності, які не є юридичними особами, такі як філії, відділення та інші.

Умови єврорегіональної співпраці ставлять зовнішньоекономічну діяльність як об'єкт активізації в регіоні. Ми розглядаємо її як комплексну взаємодію між національними та іноземними суб'єктами господарської діяльності, яка сприяє зростанню економічної конкурентоспроможності регіону та підвищенню продуктивності виробництва завдяки інтернаціоналізації світових економічних зв'язків. Об'єктами зовнішньоекономічної діяльності включаються міжнародні економічні відносини, глобальні ринки товарів і послуг, зовнішня торгівля, економічне і науково-технічне співробітництво, іноземні інвестиції, зовнішньоекономічні зв'язки регіонів і галузей національної економіки.

Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіону має бути сформований на певних рівнях, що визначають його особливості управління.

Ключовими складовими механізму становлення та розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону, на нашу думку, є преференційні економічні режими, прикордонно-торговельні відносини (прикордонна торгівля) і міграційно-трудова відносини (зовнішньо-трудова міграція).

Механізм стимулювання преференційних режимів у транскордонних регіонах має на меті залучення іноземних інвестицій, впровадження нових технологій та імпорту високотехнологічного обладнання, сприяючи розвитку транскордонного бізнесу та диверсифікації транскордонних ринків товарів і

послуг. Це призводить до активізації інвестиційного співробітництва в межах транскордонного регіону і збільшення обсягів транскордонної торгівлі товарами і послугами [34, с. 20].

Окрім економічного впливу механізму преференційних режимів на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах, існує механізм, який формується на основі розвитку прикордонної торгівлі. Ключовим елементом у механізмі становлення та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків транскордонного регіону є формування торговельно-посередницьких мереж в межах транскордонного регіону, розвиток логістичних систем, спрямованих на обслуговування прикордонної торговельної діяльності, а також спонтанний вплив на розвиток неформальних інститутів розвитку транскордонного підприємництва та еволюцію транскордонних ринків, включаючи розвиток виробничої, транспортної та комунальної інфраструктури [32, с. 138].

Ще однією важливою складовою активізації зовнішньоекономічних зв'язків в умовах євро регіонального співробітництва, яка базується на європейському досвіді ведення бізнесу та інтеграції до європейського суспільства, є міграційно-трудова сфера. Експерти відзначають, що зовнішня трудова міграція є джерелом цінного досвіду, знань, міжособистісних контактів, а також школою бізнесу та ринкової поведінки. Крім того, значні кошти, які надходять від мігрантів, підвищують платоспроможний попит і тим самим стимулюють виробництво. Вони сприяють розвитку малого бізнесу і прискорюють формування середнього класу, що позитивно впливає на активізацію зовнішньоекономічних зв'язків в умовах євро регіональної співпраці [38].

Варто підкреслити, що ефективне використання механізму міграційно-трудової активізації зовнішньоекономічних зв'язків у транскордонних регіонах безпосередньо залежить від ефективного використання відповідних маркетингових інструментів. Без належної популяризації можливостей, які виникають в процесі участі мешканців прикордонних територій України у

трудо́вій міграції, особливо в межах транскордонних регіонів, важко розраховувати на залучення набутого ними досвіду та накопичених фінансових ресурсів у сферу конкурентоспроможного транскордонного бізнесу [32].

Шляхом створення різних форм господарської взаємодії в єврорегіональному просторі, таких як транскордонні технопарки і технополіси, бізнес-інкубатори, території пріоритетного розвитку і безмитні зони, здійснюється стимулювання розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і забезпечення соціально-економічного відродження країни в цілому. Регіональні програми розвитку зовнішньоекономічних зв'язків включають конкретні проекти (підпрограми), такі як нарощування експортного потенціалу регіонів, створення імпортозаміщуючих виробництв, розвиток науково-технічного співробітництва, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій.

У контексті єврорегіонального співробітництва фінансово-економічні інструменти стимулювання ЗЕД відіграють важливу роль. Фінансування єврорегіональної діяльності регіонів є ключовим чинником успіху економік, які обрали шлях економіки через зростання і конкурентоспроможність. Загальна єврорегіональна політика повинна встановлювати довгострокові цілі і дотримуватися стабільного і послідовного збільшення інвестицій у регіон.

До економічних інструментів регулювання зовнішньоекономічної діяльності належать наступні:

- Митний тариф та митні збори;
- Ціни на експортовані та імпортовані товари;
- Норми прискореної амортизації;
- Ставки надання і одержання кредитів, ставки страхування експортних кредитів, позик;
- Іноземні інвестиції на території України [31, с. 59].

У міжнародній практиці для сприяння експортній діяльності застосовують фінансові пільги. Цей інструмент ґрунтується на поверненні митних податків, які були сплачені під час імпорту сировини для потреб експортного виробництва, а також на звільненні від непрямих податків на дефіцитні матеріали в певній країні [33].

Однак важливо зазначити, що успішна реалізація механізму стимулювання зовнішньоекономічних зв'язків прямо залежить від ефективного використання відповідних маркетингових інструментів.

Важливе значення, яке надається маркетинговим інструментам для стимулювання розвитку регіонів у контексті зовнішньоекономічних зв'язків, дозволяє виділяти маркетинговий механізм формування та розвитку зовнішньоекономічних зв'язків в умовах єврорегіонального співробітництва. Зазвичай найкращі результати у соціально-економічному розвитку досягаються тими регіонами, чиї маркетингові зусилля спрямовані на комплексне вирішення нагальних проблем, таких як ефективна реалізація основних функцій території як місця проживання, відпочинку і господарювання; покращення методів управління та інфраструктури; підвищення конкурентоспроможності підприємств, розташованих на цій території.

Таким чином, на сучасному етапі економічних реформ в Україні транскордонний маркетинг, як складова інструментарію реалізації державної регіональної політики, має за мету забезпечувати розвиток і стійкий економічний зростання регіонів, їх інтеграцію в загальнодержавний та міжнародний економічний простір, а також стимулювати зовнішньоекономічну та інноваційну діяльність у транскордонних регіонах [43].

Брендування території є важливим інструментом в системі маркетингу транскордонного регіону. Дослідження показують, що територія може бути брендowana як товар чи послуга, і головною метою брендингу території є підвищення її привабливості. Брендунання території надає їй додаткову

привабливість. Тому для кожного транскордонного регіону важливо і цілком можливо відшукати унікальні особливості, що відрізняють його від інших регіонів [37].

Маркетинговим інструментам стимулювання регіонального розвитку в умовах зовнішньоекономічної діяльності регіону приділяється вагомому значенню. Роль цього інструменту зростає в контексті поглиблення європейської інтеграції України, а його ключовими складовими є рекламно-промоційна діяльність, просування спільних інвестиційних продуктів і бізнес-ідей, а також організація спільних спортивних і культурних заходів. Це сприяє поглибленню європейської інтеграції нашої країни та позитивно впливає на розвиток зовнішньоекономічних зв'язків у межах транскордонних регіонів [32].

Значення митно-тарифного регулювання в побудові механізму забезпечення зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) регіону вимагає розгляду на основі наступних положень щодо розвитку регіону в умовах поглиблення єврорегіональних процесів. Одним з таких положень є включення суб'єктів господарювання до кон'юнктури міжнародних економічних відносин через розвиток експортно-імпортних операцій та прикордонної торгівлі. Це сприяє не лише обігу продукції та послуг, а й передачі інформації, технологій, інвестицій, що сприяє створенню відповідної інфраструктури регіону з урахуванням вимог зовнішнього ринку, підвищенню дохідності та збільшенню обсягів виробництва [30, с. 40].

Окрему увагу слід звернути на необхідність вдосконалення інфраструктурного забезпечення ЗЕД, що охоплює фінансову, виробничо-технологічну та інформаційну складові. В першу чергу, це включає розвиток прикордонної інфраструктури шляхом відкриття нових пунктів пропуску, в тому числі пішохідних і велосипедних, що сприятиме збільшенню мобільності мешканців прикордонних районів.

У Європейському Союзі розвинулися різні організаційні форми зон економічного розвитку (ЗЕД) в контексті єврорегіонального співробітництва.

Серед них варто відзначити території пріоритетного розвитку, преференційні економічні режими, безмитні зони, транскордонні технопарки, бізнес-інкубатори, стартап-компанії, кластери та інші. Ці форми транскордонної економічної взаємодії сприяють активізації міжрегіонального розвитку територій України, зокрема шляхом поглиблення та диверсифікації зовнішньоекономічних зв'язків з прикордонними регіонами сусідніх держав Європи, а також їх господарського розвитку. Проте, в Україні вони поки що застосовуються лише частково.

Інформаційна інфраструктура ЗЕД виконує важливу інтеграційну функцію. Європейський Союз приділяє велику увагу поширенню інформації за допомогою різних інструментів, таких як інформаційні онлайн-ресурси, центри трансферу технологій, створення єдиного механізму моніторингу інновацій, патентні бюро, маркетингові центри для просування інновацій на внутрішньому та зарубіжних ринках, міжрегіональні мережі (наприклад, Європейська мережа бізнес-інноваційних центрів) [35]. Важливим у цьому напрямку є організація доступності та своєчасності отримання інформації у напрямку єврорегіонального співробітництва, до прикладу, територіальними громадами шляхом забезпечення їх інтернет-комунікаціями.

Соціальна взаємодія є невід'ємною складовою зовнішньоекономічної діяльності, яка відіграє важливу роль у єврорегіональному розвитку. Основою цього розвитку є не лише нові технології, але й якісні соціальні зв'язки. Соціальні мережі, які об'єднують учасників інноваційного процесу, такі як науково-освітні установи, представники бізнес-спільноти, громадськість та органи влади, на основі соціального партнерства формують соціальний капітал, який є важливою складовою інноваційного середовища [40].

Взаємодія між зовнішніми та внутрішніми складовими спрямована на досягнення мети даного механізму - активізації зовнішньоекономічної діяльності в контексті єврорегіонального співробітництва. Це передбачає забезпечення соціально-економічного розвитку регіону та поліпшення якості

життя мешканців. Комплексне впровадження пріоритетних елементів цього механізму сприятиме поширенню європейського досвіду господарювання в Україні, переходу від торговельних до товарно-інвестиційних відносин, розвитку міжнародної кооперації, залученню іноземних інвестицій та створенню сприятливих умов для розвитку малого та середнього бізнесу.

ВИСНОВКИ

На сучасному етапі розвитку суспільства, міжнародна економічна діяльність (ЗЕД) відіграє важливу роль у просуванні економічного розвитку в умовах посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів. Вона сприяє збільшенню обсягів виробництва шляхом розширення попиту на зовнішніх ринках, підвищенню ВВП та ВРП завдяки валютним надходженням і залученню прямих іноземних інвестицій. Зокрема, ЗЕД стимулює передумови розвитку підприємств регіону на основі інновацій. Дослідження показують, що найпоширенішою формою ЗЕД є зовнішня торгівля, яка сприяє не лише розвитку виробництва, але й задоволенню потреб населення та покращенню його якості життя.

Було проведено дослідження ЗЕД як економічного явища, що відображає систему економічних відносин між різними країнами, окремими регіонами та територіями. Були визначені характеристики ЗЕД залежно від типів, форм і видів, а також були розкриті основні її функції. Вчені розглянули різні погляди на сутність економічної категорії ЗЕД регіону і виявили її особливості. Було встановлено, що результативність ЗЕД регіону залежить від його потенціалу експорту.

Розробка стратегії розвитку регіону передбачає проведення комплексного аналізу діяльності підприємств регіону і створення інформаційно-аналітичної основи для розроблення управлінських механізмів. Було встановлено, що інформація про ЗЕД, що здійснюється в регіоні, є стратегічним ресурсом і служить основою для розроблення стратегії ЗЕД. Був розглянутий інструментарій формування інформаційно-аналітичного забезпечення управління ЗЕД.

Загалом була відзначена позитивна тенденція зміни обсягів зовнішньої торгівлі протягом вивченого періоду. Однак було констатовано, що сальдо зовнішньої торгівлі залишається від'ємним, що свідчить про імпортозалежність країни. Китай та країни Європейського союзу є

найвагомішими торговельними партнерами України. З точки зору товарних груп, найбільший обсяг експорту України становлять продовольчі товари та чорні й кольорові метали та вироби з них. Україна найбільше імпортує продовольчі товари та сировину для їх виробництва, мінеральні продукти, продукцію хімічної та пов'язаних з нею галузей промисловості, машини, устаткування, транспортні засоби та прилади. Загальний обсяг цих товарних груп становить близько 4/5 всього імпорту. Результати проведеного аналізу дають підстави зробити висновок, що експортний потенціал України не реалізовується достатньо повно. Україна продовжує залишатися сировинним постачальником для розвинених країн, оскільки її експорт переважно складається з продукції сільського господарства, мінеральних продуктів, промислових товарів та продукції хімічної і металургійної промисловості.

Структура зовнішньої торгівлі підприємств Хмельницької області також свідчить про зростання обсягу зовнішньоторговельних операцій. Важливим фактором є те, що сальдо зовнішньої торгівлі є позитивним. Кожного року частка експортованих та імпортованих товарів до країн Європейського Союзу та інших країн світу збільшується. Протягом вивченого періоду зростав не лише обсяг підприємств-учасників ЗЕД, але й їх міжнародних партнерів.

Головними товарними групами експорту протягом досліджуваного періоду були продукти рослинного та тваринного походження, машини та обладнання. Що стосується імпорту, то основними товарними групами були машини, обладнання, пластмаси, полімерні матеріали та транспортні засоби. Також спостерігалась значна імпортна продукція хімічної промисловості.

Аналіз показника обсягу привабливості іноземних інвестицій свідчить про тенденцію до зростання цього показника. У 2021 році Хмельницька область відзначилася найвищим темпом росту обсягу іноземних інвестицій серед дев'яти порівняних регіонів. Однак, щодо загального обсягу зовнішньої торгівлі та залучених інвестицій, Хмельницька область поступається іншим регіонам.

Хмельницька область має значний потенціал для розвитку як внутрішніх, так і зовнішніх зв'язків, як в межах країни, так і за кордоном. Цей регіон має вигідне економіко-географічне розташування, яке сприяє розвитку міжнародної торгівлі. Проте, проведений аналіз показав, що обсяги зовнішньоторговельного обороту Хмельницької області відносно низькі порівняно з іншими регіонами України.

Для створення сприятливих умов для залучення інвесторів та розвитку міжнародної торгівлі необхідно вжити комплекс заходів. Важливо активно просувати інвестиційні можливості регіону і розвивати перспективні галузі економіки, зокрема сільське господарство. Особлива увага повинна бути приділена цій галузі в контексті глобальної проблеми голоду, спричиненої російською агресією.

Результати проведеного дослідження можуть бути використані при розробці стратегічних планів розвитку Хмельницької області, зокрема щодо розширення зовнішньоекономічної діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гребельник О.П. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності : підручник / О.П. Гребельник. – К. : Центр навч. літ-ри, 2005. – 696 с.
2. Гутник В. Модели социально-экономического развития стран Западной Европы / В. Гутник // Общество и экономика. – 2000. – № 2. – С. 92–98.
3. Козак Ю.Г. Міжнародна економіка: в питаннях та відповідях / Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, К.І. Ржепішевський. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 608 с.
4. Лановик Б.Д. Економічна історія України і світу : підручник / Б.Д. Лановик, З.М. Матисякевич, Р.М. Матейко ; [за ред. Б.Д. Лановика]. – 4-те вид., випр. і доп. – К. : Вікар, 2001. – 477 с.
5. Мировая экономика. Экономика зарубежных стран : учеб. для вузов / [Е.Ф. Авдокушин, А.В. Бойченко, В.Ф. Железова, В.А. Зубенко ; под ред. В.П. Колесова и М.Н. Осьямова]. – 3-е изд. – М. : ФЛИНТА : Моск. психол.-соц. ин-т, 2001. – 479 с.
6. Мировая экономика: введение во внешнеэкономическую деятельность : учеб. пособ. для вузов / [М.В. Елова, Е.К. Муравьева, С.М. Панферова и др. ; под ред. А.К. Шуркалина, Н.С. Цыпиной]. – М. : Логос, 2000. – 248 с.
7. Пісьмаченко Л.М. Державне управління зовнішньоторговельною діяльністю в Україні: регулювання та контроль : монографія / Л.М. Пісьмаченко. – Донецьк : Юго-Восток, Лтд, 2008. – 366 с
8. Погорлецкий А.И. Экономика зарубежных стран : учебник / А.И. Погорлецкий. – СПб. : Изд-во Михайлова В.А., 2000. – 492 с.
9. Стеченко Д.М. Державне регулювання економіки : навч. посіб. / Д.М. Стеченко. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Знання, 2017. – 262 с.

10. Тенденції формування зовнішніх платіжних дисбалансів: глобальні чинники та ризики для України. К.: НІСД, 2013. 62 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2013-12/dusbalans.pdf>
11. Костюченко В.М. Платіжний баланс як макроекономічна інформаційна модель для прийняття рішень. Вісник КПНУ імені Івана Огієнка. Економічні науки. 2009. Вип. 2. С. 289–292. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2009_2_62
12. Юрій С.М. Платіжний баланс держави як модель зовнішньоекономічних зв'язків країни. Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. 2015. Вип. 1. С. 279–286. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2009_1_34
13. Корнієнко Є.С. Платіжний баланс України: основні тенденції та їх економічне значення. Вісник Національного банку України. 2005. № 1. С.28–33.
14. Прямі іноземні інвестиції. URL: <https://index.minfin.com.ua/economy/fdi/>
15. Державна служба статистики України. URL: www.ukrstat.gov.ua
16. Платіжний баланс України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/economy/balance/2019/12>
17. Міжнародна інвестиційна позиція (за методологією КПБ6). URL: https://bank.gov.ua/files/ES/IP_y.pdf
18. Удосконалення статистики прямих іноземних інвестицій (ПІІ): передавання Національному банку функції публікації даних та врахування реінвестованих доходів реального сектора. URL: https://bank.gov.ua/files/FDI_pr_2020-06-26.pdf
19. Blejer, M.I., Skreb M. Balance of payments, exchange rates, and competitiveness in transition economies. – Boston: Kluwer Academic Publishers, 2009. 487 p. doi:10.1007/b102495]

20. Харламова Г.О. Інвестиційна позиція та перспективи інтеграції України у міжнародний інвестиційний простір. Інвестиції: практика та досвід. 2009. № 20. С. 3–8. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2009_20_3
21. Заяць В.С. Інвестиційні можливості домогосподарств України: обмеження і перспективи. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/3.pdf
22. Головне управління статистики у Хмельницькій області [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://statbrd.ic.km.ua/ukr/index.htm>
23. Стратегія розвитку Хмельницької області на 2021-2027 роки. Затверджено рішенням обласної ради від 20 грудня 2019 року № 49-29/2019. – Хмельницький: [б/в], 2019. – 214 с.
24. Зовнішня торгівля України товарами у I кварталі 2022 року: експрес-випуск / Державна служба статистики України, 2022. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2022/05/3_4.pdf
25. Про правовий режим воєнного стану : Закон України No 389-VIII від 12.05.2015. Офіційний вісник України. 2015. No 46. С. 13. С. 1449.
26. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України No 959-XII від 16.04.1991. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. No 29. Ст. 377.
27. Про тимчасове закриття деяких пунктів пропуску через державний кордон та пунктів контролю : Розпорядження КМУ No 188-р від 26.02.2022. Офіційний вісник України. 2022. No 20. С. 20. Ст. 1068.
28. Дояр Л. Швейцарська модель для нашої армії. Голос України. Режим доступу: <http://www.golos.com.ua/article/327247>
29. Бабій І. В. (2016). Вплив факторів на забезпечення зовнішньоекономічної діяльності промислових підприємств. Економіка і суспільство: електронне наукове фахове видання, 3, 114–118. URL: <http://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal-3>.
30. Білоусов О. М. (2012). Митно-тарифне регулювання зовнішньоекономічної діяльності України. Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2, 37–46.

31. Галляк Ю. Б. (2010). Міжнародна міжгалузева взаємодія в авіаційній галузі. Київ : ТОВ ПанТот, 268 с.
32. Гоблик В. В. (2017). Механізм становлення зовнішньоекономічних зв'язків в транскордонних регіонах в умовах європейської інтеграції України. Міжнародний науковий вісник, 3 (16), 135–157.
33. Гречишкіна О. О., Ковалев А. С. (2014). Податкові інструменти регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні. Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля, 8, 26–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSunU_2014_8_7
34. Долішній М. І. (1997). Регіональна соціально-економічна політика (основні засади формування і розвитку). Регіональна економіка, 2, 20–21.
35. Єрмакова О. А. (2016). Інструменти державної інноваційної політики України в контексті впровадження європейського досвіду. Механізм регулювання економіки, 1, 85–96.
36. Калашник М. В. (2014). Механізм активізації зовнішньоекономічної діяльності регіонів України. Вісн. Одеського національного університету імені І. І. Мечникова. Серія: Економіка, 19, 2(1), 108–112.
37. Кобиляцький О. (2011). Актуальність використання інструментів маркетингу території. Електронний журнал «Ефективна економіка», 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_12_43.
38. Лех Г. А., Ангелко І. В. (2008). Трудова міграція закордон як спосіб додаткового отримання доходів. Науковий вісник НЛТУ України, (18), 127–133. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/nvnltu/18_4/127_Lech_18_4.pdf.
39. Макаренко П., Мірошник Л. (2003). Концептуальні основи оцінки ефективності економічної політики держави. Науково-виробничий журнал «Бізнес-навігатор». Сер. Економіка і підприємництво, 3, 53–66.

40. Мішин Ю. Р. (2015). Довіра в структурі соціальної взаємодії. Економіка та держава, 1, 47–50. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecde_2015_1_14.

41. Роїк Н. Інституційна транскордонна співпраця в контексті розширення ЄС: проблеми та перспективи Карпатського євро регіону. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Gileya/2011_43/Gileya43/P29_doc.pdf

42. Стельмашук А. М. (2000). Державне регулювання економіки: навч. посібник. Тернопіль: ТАНГ, 315 с.

43. Чучка І. М., Жуков С. (2008). Вдосконалення механізму транскордонного співробітництва на марке-тингових засадах. Збір. наук. праць за підсумками конференції (Польща, м. Жешів, 12–14 травня 2008 р.) (с. 108–115). Жешув.